

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd

Domovské právo a jeho projevy v Dašicích v letech 1918 až 1938

Jaroslav Brotánek

Bakalářská práce
2016

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jaroslav Brotánek**
Osobní číslo: **H10403**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Domovské právo a jeho projevy v Dašicích 1918 - 1938**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autor na základě literatury zmapuje obecní principy domovského práva ve sledované době. Na konkrétním příkladě ukáže jeho aplikaci. V této fázi práce bude vycházet z dostupných archiválií.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. ŽANDOVÁ, E. Inventář -
Archiv města Dašice. STOKLÁSKOVÁ, Z. Domovské právo a obecní
samospráva. In FASORA, L. - HANUS, J - MALÍŘ. (edd.). Občanské elity
a obecní samospráva 1848 - 1948. Brno, 2006. ISBN 80-7325-091-8.

Vedoucí bakalářské práce:

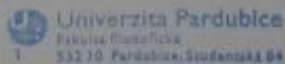
doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2012**

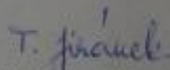
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vozel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2013

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 sb., autorský zákon, zejména skutečnosti, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Anotace

Hlavním cílem této práce je přiblížit domovské právo ve sledované době mezi lety 1918 –1938. Práce obsahuje teoretickou část popisující především historii obce Dašice, základní principy domovského práva i dobových zákonů. Praktická část této práce se zabývá studiem a analýzou archivních pramenů týkajících se domovského práva ve sledované době včetně sociálních záležitostí v obci.

Klíčová slova

Dašice; obecní samospráva; domovské právo; ohlašovací povinnost, konskripce; politický domicil; podpora v nezaměstnanosti; starobní výměr.

Annotation

The main objective of this work is to bring the right of domicile in the monitored period between 1918 - 1938. The work includes a theoretical section describing the history of the village Dašice above all, the basic principles of the right of domicile and contemporary law. The practical part deals with the study and analysis of archival sources relating to home right in the monitored period, including social issues in the community.

Key words

Dašice; the right of domicile; reporting duty; conscription; political domicile; support in unemployment; retirement support.

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za konzultace a cenné rady, které mi byly z její strany vždy ochotně poskytnuty. Dále bych rád poděkoval zaměstnancům Státního okresního archivu v Pardubicích za ochotu a poděkování patří i mé rodině, že mě po celou dobu mého studia podporovala.

Obsah

ÚVOD.....	1
1 STRUČNÉ DĚJINY MĚSTA DAŠIC	2
1.1 OD POLOVINY 19. STOLETÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ.....	2
2 OBECNÍ SAMOSPRÁVA	7
2.1 ROZKVĚT ČESKÉ SAMOSPRÁVY	7
2.2 SAMOSPRÁVNÁ OBECNÍ ČINNOST	8
2.3 SAMOSPRÁVA DAŠIC V LETECH 1918 – 1938.....	11
3 PRINCIPY DOMOVSKÉHO PRÁVA	13
3.1 VÝVOJ (POČÁTKY) DOMOVSKÉHO PRÁVA	13
3.2 PODROBNÉ PŘÍBLÍŽENÍ POJMŮ OHLAŠOVACÍ POVINNOST, KONSKRIPCE, POLITICKÝ DOMICIL A DOMOVSKÉ PRÁVO	15
3.2.1 <i>Ohlašovací povinnost</i>	15
3.2.2 <i>Konskripce</i>	17
3.2.3 <i>Politický domicil a domovské právo</i>	21
3.3 ZÁKON O DOMOVSKÉM PRÁVU	29
3.4 KONEC DOMOVSKÉHO PRÁVA VE 20. STOLETÍ.....	31
4 DOMOVSKÉ PRÁVO VE SLEDOVANÉ DOBĚ	33
4.1 ŽÁDOST O UDĚLENÍ DOMOVSKÉHO PRÁVA	33
4.2 PŘÍSLIB DOMOVSKÉHO PRÁVA	34
4.3 NABITÍ DOMOVSKÉHO PRÁVA VYDRŽENÍM	37
4.4 NABYTÍ DOMOVSKÉHO PRÁVA NASTOUPENÍM ÚŘADU	39
4.5 DOMOVSKÉ ŽÁDOSTI V RÁMCI PROTOKOLŮ	40
5 SOCIÁLNÍ ZÁLEŽITOSTI V OBCI	44
5.1 CHUDINSKÁ PODPORA.....	44
5.2 PODPORY V NEZAMĚSTNANOSTI	45
5.3 STAROBNÍ VÝMĚRY.....	49
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	56
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	59
RESUME.....	60

Úvod

Domovské právo obecně vnímám jako důležitou součást našich dějin. Byl to institut, který prostřednictvím právních norem ukládal obcím povinnost postarat se o své chudé, nemocné a jinak sociálně znevýhodněné občany a současně ukládal povinnosti, ale i práva samotným občanům vůči své obci. Dnes již o domovském právu hovořit nelze, avšak existují systémy, které do jisté míry z domovského práva vycházejí. Je to trvalý pobyt, jakožto pojmenování vztahu jednotlivce ke své obci (o úroveň výše je pak občanství znamenající určitá práva a povinnosti občana ke své zemi), a systém sociálního zabezpečení, v rámci kterého se sociální stát snaží postarat o občany sociálně vyloučené nebo ohrožené propadem na okraj společnosti. Avšak jedná se o pomoc centrální na úrovni celého státu, zatímco tehdy šlo o pomoc územně ohraničenou, na poli konkrétní obce.

Jeví se tedy účelným popsat, co vše domovské právo zahrnovalo, jakými právními normami bylo aplikováno a jaký mělo vliv na občany obce.

Má bakalářská práce nese název „**Domovského práva a jeho projevy v Dašicích v letech 1918 – 1938**“. Obec Dašice jsem si vybral vzhledem k tomu, že sám pocházím z Pardubic a Dašice jsou obcí ležící nedaleko. Téma se později ukázalo jako vhodně zvolené i vzhledem k dostačujícímu množství studijního materiálu a archiválií, ze kterých bylo možné z pohledu aplikace domovského práva čerpat.

Má bakalářská práce se sestává z několika částí, ve kterých jsem se snažil obsáhnout historii města Dašice, problematiku obecní samosprávy a především principy a aplikaci domovského práva.

Práce je rozdělena na část empirickou a část výzkumnou. Cílem teoretické části je popis dějin obce Dašice od druhé poloviny 19. století až do počátku století 20., včetně obecní samosprávy a samozřejmě domovského práva. Cílem bylo seznámit se základními principy domovského práva v rámci časových souvislostí od jeho počátku, který lze vysledovat již v polovině 18. století, až po konec domovského práva v polovině 20. století.

Ve výzkumné části mé bakalářské práce se věnuji domovskému právu z praktického hlediska, kdy mým cílem je zanalyzovat konkrétní dobové příklady občanů obce Dašice, kteří z různých důvodů a za nejrůznějších okolností žádali o udělení domovského práva. Přičemž jsem se zajímal i o sociální záležitosti obce, jako je chudinská podpora, podpora v nezaměstnanosti a starobní důchody.

1 Stručné dějiny města Dašic

1.1 Od poloviny 19. Století do počátku 20. Století

Město Dašice, které leží východně, nedaleko od Pardubic,¹ v nadmořské výšce 227 m², vzniklo v úrodné krajině nedaleko brodu přes řeku Loučnou.³ Do politické obce Dašice spadaly nejen samotné Dašice, ale také samoty Hedčany, Babín, Dašické chalupy a Velkolánsko.⁴ Dašice byly dříve vsi a svůj název získaly podle obyvatel, kteří v ní žili tedy „ves Dachových nebo snad Dašových lidí.“⁵

V 50. letech 19. století, docházelo k pozvolnému rozpadu pardubického panství. Silně územně zmenšený Dašický velkostatek byl roku 1863 zakoupen rakouským úvěrním ústavem pro obchod a průmysl společně s Leopoldem ryt. Lamelem. Majiteli Dašického velkostatku byla vytvořena akciová společnost, která jej v roce 1864 prodala firmě Jan Liebig a spol. v Liberci⁶ a v roce 1884 je koupil za 2,824.000 zl. markrabě Alexander z Pallavicini.⁷

Mezníkem v průmyslu se stal rok 1859, kdy došlo ke zrušení cechů a zároveň došlo ke vzniku nových společenstev, která se řídila novým živnostenským řádem. Vedle drobné řemeslné výroby zde vznikla velkovýroba prýmek, šňůr, pásů a jiných ozdob. Výrobky měly své odběratele v Rakousích, Uhrách a také v Rumunsku. Po nějaké době byla založena Vosáhlova koželuzna s velkodílnou na hnací řemeny, biče, babky ke tkalcovským stavům. Koželuzna zaměstnávala téměř 60 pracovníků. Biče měly cílovou vývozní stanicí až na Balkáně, přesněji v Srbsku a Bulharsku⁸. Až na 30 dělníků se v roce 1894 podílelo na výrobě patentních špiček na doutníky. V menším rozsahu zde byla výroba reklamních stuh k balení drobného zboží.

---

¹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 1.

² ROSŮLEK, K., František. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III.* Pardubice, 1909, s. 143.

³ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 1.

⁴ ROSŮLEK, K., František. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III.* Pardubice, 1909, s. 143.

⁵ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 1.

⁶ PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I.* Dašice, 2001, s. 61.

⁷ ROSŮLEK, K., František. *Holicko.* In ADÁMEK, K., V. - HANUŠ, Josef - LAŠEK, G., J. – NEŠPOR, Jan – PÁTA, František – ROSŮLEK, František, K. – SVOBODA, Antonín – ŠÍMA, V., M. – VANČURA, Bohdan. *Království české VI.: Východní Čechy, část druhá.* Praha, 1914, s. 503.

⁸ PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I.* Dašice, 2001, s. 61.

Odvodňování mokrých pozemků v okolí města, bylo důvodem pro rozvoj místního zemědělství. V roce 1884 vzniklo vodní družstvo, jehož nejdůležitějším počinem byla regulace toku řek Loučné a Lodrantky, která měla zabránit čtenějším záplavám.⁹

V sedmdesátých letech 19. století se Dašice dočkaly stavebního pokroku, a to především při výstavbě Rolnického akciového cukrovaru.

Rozkvět podnikání se v Dašicích mírně pozastavil při opětovné válce v roce 1866 mezi Pruskem a Rakouskem. Především se zde shromažďovali vojáci před rozhodující bitvou u Sadové, kde byla vojska Rakouska poražena. Obyvatele byli dále svědky ošetřování zraněných i zmateného návratu zbytku vojáků. Dašičtí obyvatelé podstoupili ještě jednu zkoušku vojenského náporu do jejich města. Po odchodu Rakouského vojska stihli nakrmit vlastní vojáky, posbírali si svůj majetek a ukryli se před očekávaným Pruským vojskem. Pruské vojsko se zde pouze občerstvilo a pokračovalo dále. Ovšem až do uzavření míru mezi Rakouskem a Pruskem v roce 1866 se do města sjížděly další oddíly za účelem rabování.¹⁰

Dašice se v roce 1866 inspirovaly jinými městy k založení Občanské záložny a později Spořitelního a záložního spolku. Roku 1857 byl založen poštovní úřad a roku 1878 byl zřízen telegrafní úřad. První telefon byl do města zaveden v roce 1909.

Z potřeby lidí dobrovolně se sdružovat vznikla ve druhé polovině 19. století řada kulturních i hospodářských spolků. Jednalo se o tyto spolky: Kroužek divadelních ochotníků, Čtenářsko-zábavní besedu Hálek, Muzikální spolek Městskou hudbu, Sbor dobrovolných hasičů, Tělocvičnou jednotu Sokol, Řemeslnickou besedu, Místní odbor Ústřední matice školské a Okrašlovací spolek.¹¹

Kroužek nebo také spolek divadelních ochotníků vznikl ve 30. letech 19. století. Jelikož měl spolek společné zájmy s čtenářsko-zábavní besedou Hálek, došlo v roce 1882 k jejich spojení v jednotný spolek. Nový samostatný spolek divadelních ochotníků byl založen v roce 1884, který se věnoval nejen událostem místním, ale i těm v nedalekém okolí. Své působiště měl v divadelním sále, který byl v roce 1891 přistaven k budově městské radnice. Později v roce 1906 vzniklo Loutkové divadlo hrající bez přestávky řadu let, které bylo založeno učitelem J. Šillerem. Podíl na činnosti tohoto divadla měli i divadelní ochotníci.

---

⁹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 5.

¹⁰ PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I.* Dašice, 2001, s. 61 – 62.

¹¹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 5 – 6.

Jedním z nejstarších spolků v Dašicích byl Čtenářsko-literární spolek Hálek. Pamětní kniha, ve které byla doložena existence dvou druhů spolků v obci společně s jednacím protokolem, byla založena v roce 1882. Existovaly dva druhy spolků zaměřující se na občanské záležitosti. První typ spolků byl činný v oblasti hasičství a druhý v oblasti vzdělanosti, vlastnictví, ale i zábavy. Druhý typ spolku byl v Dašicích zastoupen čtenářskou besedou. Po jejím rozpadu se příznivci místního sládka pana Krafta začali scházet v pivovarském domku, a to za účelem politických a literárních diskuzí. To je považováno za počátek Čtenářsko – zábavního spolku Hálek, jehož činnost byla slavnostně zahájena na jaře roku 1882 v hostinci U zeleného stromu. Největším jeho počinem bylo založení první veřejné knihovny, což velkým dílem přispělo k rozvoji dašického kulturního života.

V roce 1895 byl při Městském muzeu založen Muzejní spolek a při této příležitosti vznikla nová „muzejní“ knihovna.

Podobně jako u vzniku vodního družstva z důvodu častých záplav, v tomto případě častých požárů, došlo v roce 1877 k vytvoření prvního hasičského sboru. Aby mohlo být přiděleno členství dašického hasičského sboru do Župní hasičské jednoty v Chrudimi, a zároveň k přijetí župních stanov, byl v roce 1879 vyslán zástupce sboru na schůzi hasičských sborů do Chrudimi.

V oblasti sportovní stojí za zmínku vznik některých sdružení a klubů. Sokolská jednota působila vedle hasičského sboru od poslední čtvrtiny 19. století. Byť se dokumentace dochovala až z roku 1928, některé dokumenty dokládají, že Sokolská jednota byla činná již v roce 1890 při pořádání veřejného cvičení v parku a o šest let později uspořádala okrskové cvičení. Vznik prvního sportovního klubu, přesněji sportovního klubu Sparta Dašice, se datuje od roku 1919. Tento sportovní oddíl se věnoval fotbalové činnosti. V roce 1920 se fotbalový klub zařadil do Východočeské fotbalové župy. Od roku 1920 zde také existovala Dělnická tělocvičná jednota, která dále měnila svůj název na Federaci dělnické jednoty a v poslední řadě na Jednotu proletářské tělovýchovy. Později vzniklo i házenkářské družstvo.

V Dašicích také vznikl roku 1902 takzvaný Okrášlovací spolek, který měl na starosti zkvalitňování městských prostorů, pomocí různých úprav prostranství. Ať už to bylo ze „zdravotních důvodů“ zavezení dolíku za školou nebo upravení místa okolo studny na náměstí.

Z náboženského hlediska zde vznikaly spolky, kterými byly Katolická hospodářská beseda „Svornost“ Dašice mezi lety 1913-1936, dále Sdružení katolických rodičů a přátel

křesťanské výchovy v roce 1923. V témže roce následují Farní úřad charity Dašice a Okrskové sdružení republikánského dorostu čs. venkova Dašice, o kterém se toho ze všech náboženských spolků dochovalo nejméně.

Mezi další spolky patřil například Honební výbor, jehož hlavní náplní byla oblast myslivosti, hony a dokrmování zvěře. Počátek je zasazen mezi roky 1893-1897. Dále Masarykova letecká liga, o které se toho dochovalo poskrovnu, uzavírá pojednání o dašických spolcích.¹²

Aby se Dašice staly městem, podaly v roce 1907 žádost o povýšení ze stávajícího obecního zřízení na zřízení městské. Avšak žádosti bylo vyhověno až v roce 1917 a při této příležitosti byl městu obnoven jeho znak.¹³ Za tyto počiny se vděčilo především císaři Karlu I. Právě on vydal 6. března roku 1917 výsadu o povýšení na město a znovu obnovení městského znaku používaného Dašicemi od 16. století. V privilegiu je zaznamenán popis znaku: „*Na červeném štítě je doleva obrácený stříbrný dvouocasý lev ve skoku se zlatou zbrojí, zlatým vyplazeným jazykem a zlatou korunou na hlavě. Štít obklopuje ozdobná bronzová obruba a na horním okraji spočívá stříbrná zděná koruna s pěti stínkami.*“¹⁴

V roce 1921 došlo ke sčítání obyvatel Dašic, z dochovaných dokumentů je zřejmé, že zde žilo 2041 osob.¹⁵

I díky zaměstnancům cukrovaru a zvýšenému počtu dělníků v místních podnicích se Dašice mohly za první republiky považovat za průmyslovou oblast. Z tohoto poznatku plyne, že v Dašicích mělo dělnické hnutí vyvinutou silnou tradici.¹⁶

Ve třicátých letech 20. století došlo k hospodářské krizi, obyvatelé města to pocítili především v nezaměstnanosti a na snižování životní úrovně.

Již v roce 1932 začaly do města pronikat německé ideologie v podobě fašistické strany, která zde připravovala politické schůze. Úkolem komunistické strany tedy bylo upozornit občany pomocí veřejné schůze na politické dění v německé říši.

---

¹² PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I.* Dašice, 2001, s. 64 – 66.

¹³ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 6.

¹⁴ PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I.* Dašice, 2001, s. 67.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ „U vzniku dělnického hnutí stál Josef Hybeš“. Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 6.

Období první republiky bylo významné z hlediska stavebního ruchu. Vzniklo zde družstvo pro stavbu rodinných domků, následně došlo k dostavění vodovodu. Dále byly postaveny dva obecní domy, moderní radnice a také kasárna, jež byla důležitou součástí Dašic. Vybudování kasáren se ukázalo jako dobrý počín, který vedl ke zvýšení důležitosti Dašic a zároveň ke zvýšení počtu obyvatel. Při okupaci Československa v roce 1939 sloužily kasárny příslušníkům německé říše. Když v květnu roku 1945 došlo v obcích Komárov a Roveň k přestřelce, zasahovali zde němečtí vojáci, kteří násilně odvedli do dašických kasáren 64 obyvatel Komárova. Naštěstí došlo v brzké době k příchodu sovětských vojsk, což vedlo k osvobození vězněných obyvatel. Nový revoluční výbor, jenž vznikl na konci okupace, svěřil v květnu roku 1945 správu města nově vytvořenému místnímu národnímu výboru.¹⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že Dašice patřily rozlohou mezi nepříliš velká venkovská městečka, na druhou stranu disponovaly kvalitní řemeslnou základnou.

---

¹⁷ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 6 – 7.

2 Obecní samospráva

2.1 Rozkvět české samosprávy

Nejdůležitější osobou ve směru bádání o obecní samosprávě je bezpochyby Milan Hlavačka. Tento autor přispívá novými poznatky a zároveň navazuje na práci J. Klaboucha. Milan Hlavačka se ve svých dílech zabývá také okresní samosprávou, kde se zaměřuje především na problematiku jak právních dějin, tak i praktickým fungováním samosprávy.¹⁸

Počátky obecní samosprávy sahají do roku 1849, kdy bylo ministrem vnitra a bývalým haličským místodržícím Franzem Stadionem prosazeno a následně 17. března téhož roku ustanoveno prozatímní obecní zřízení. Toto prozatímní obecní zřízení znamenalo první zákon o české samosprávě.¹⁹ Základním stavebním kamenem pro vznik zřízení byla věta „*Základem svobodného státu je svobodná obec.*“²⁰ Zákon čítal 24 stran a 199 paragrafů a jeho snahou bylo částečně nahradit statní správu jinou veřejnoprávní organizací, která by nebyla na státu závislá. Tyto organizace se staly správní mocí obce. Ovšem neobešlo se to bez dozoru státu, konkrétněji pak nejvyššího státního úředníka a tím byl místodržitel. Stadionova nebo též březnová ústava obsažena v paragrafu č. 33 z roku 1849 měla za úkol poskytnout obcím základní práva v podobě svobodné volby vlastních zástupců a možnosti správy vlastních záležitostí. Dle Stadionova prozatímního obecního zákoníku bylo stanoveno, že každý občan a každé území spadalo do katastrální obce.

Problém nastal v případě velkostatku, který měl být rozčleněn do různých katastrálních obcí. Tento fakt měl za následek problémy fungování velkostatku jako samostatná správní jednotka. Pro šlechtu znamenalo rozštěpení šlechtického velkostatku velmi vážné ohrožení jejích tradičních práv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení nebylo nikdy politicky ustanoveno. Nedokonalé zákonodárství umožnilo velkostatku v 50. letech 19. století stát se samostatnou jednotkou nezávislou na katastrální obci. V dubnu roku 1859 byl konečně přijat Bachův obecní zákon, který umožňoval velkostatku legálně vystoupit z katastrální obce

---

¹⁸ FASORA, Lukáš – KLADIWA, Pavel. Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 14. ISBN 80-7325-091-8.

¹⁹ HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913*. Praha, 2006, s. 12. ISBN-807277-297-X.

²⁰ Tamtéž, s. 16.

a samostatně spravovat své záležitosti. Zcela odlišný koncept obecního zákonodárství připravila nová říšská rada v roce 1861 v podobě návrhu, ze kterého vyplývalo zamezení svobodného a legálního vyčleňování velkostatku z katastrální obce. Dne 5. března roku 1862 byl odhlasován rámcový říšský zákoník o samosprávě, který v mnoha případech odkazoval na zemské zákony, jež mohly, ale nemusely, určit předpoklad, za jakých podmínek mohlo dojít k vyčlenění velkostatku z obecního svazku. Na zemském sněmu v roce 1863 šlechta neuspěla v boji o vyčlenění velkostatku z katastrální obce. Velkostatek se tedy stal součástí katastrální obce. Vše bylo uzákoněno nabytím platnosti pro Čechy dne 16. dubna 1864 obecního zákona z roku 1863. Pro samostatné působení samosprávy byl důležitý fakt, že v říšském zákoně z roku 1862 došlo k jejímu oddělení od státní správy a vzniku dvoukolejné veřejné správy. V roce 1863 byl vydán již zmíněný obecní zákoník, v platnost vešel v Čechách 16. dubna 1864 a byl uplatňován až do konce monarchie. Platil pro celé České královské území až na dvě statutární města, Prahu a Liberec. Problémem nejnovějšího obecního zákona z roku 1863, respektive 1864, byly nedostatky, které se projevíly v případě opatřování financí ke správě a rozvoje obcí. Vše vyvrcholilo v roce 1913, kdy došlo k úplnému kolapsu zemské samosprávy z důvodu finanční slabosti a vysoké zadluženosti obcí a země, a následně k její suspendaci takzvanými anenskými patenty.²¹ Pod pojmem anenské patenty se přesněji rozumí „suspendování ústavnosti v Čechách před první světovou válkou. Na místo zemského sněmu a zemského výboru byla na svátek sv. Anny 26. 7. 1913 jmenována předlitavskou vládou zemská správní komise, která udržovala v chodu především hroučící se zemské finance.“²²

2.2 Samosprávná obecní činnost

Jak je výše uvedeno, základním stavebním kamenem pro samosprávu obcí bylo prozatímní obecní zřízení z roku 1849. Prakticky začala obecní samospráva fungovat až zahájením činnosti nově vzniklých státních politických úřadů v roce 1850. Změny se též dotkly struktur některých obcí. Docházelo například ke slučování a rozdělování obcí, některé obce dokonce ztratily obecní statut a staly se pouhými osadami. Docházelo též ke včleňování velkostatků do obcí. Aby samospráva v obci mohla fungovat, bylo nutné zřídit dva povinné orgány. Prvním z nich byl obecní výbor, který měl pouze usnášecí či dozorčí moc, ne však moc výkonnou. Z tohoto obecního výboru bylo voleno obecní

---

²¹ Tamtéž, s. 18.

²² Tamtéž, s. 195.

představenstvo, jakožto druhý orgán samosprávy. Obecní představenstvo se skládalo ze starosty a minimálně dvou radních, přičemž radní sloužili jako pomocný a zastupující orgán a starosta jako výkonný orgán provádějící usnesení obecního výboru. K tomu, aby vznikl obecní výbor, byly zapotřebí volby. Volit mohli pouze zletilí svéprávní státní občané, kteří byli plátcí daní.²³ Účast v obecních volbách byla podmíněna předložením potvrzení o určité výši přímých daní, druhá varianta byla podmíněna některou z funkcí, například státního úředníka či učitele, což bylo označováno za tzv. honorační skupiny voličů. Docházelo tedy díky zákonodárství k upřednostňování vzdělaných a majetných skupin obyvatelstva.²⁴ Voliči byli rozděleni do třech voličských sborů neboli kurií a v případě menších obcí mohly být pouze dva sbory. Sbory byly tvořeny tím, že veškeré odváděné přímé daně v obci byly rozděleny na tři zhruba stejné díly. Voliči, tedy poplatníci, byli seřazeni od největšího plátce daní po nejmenšího. Do prvního sboru připadali největší plátcí daní, do druhého střední poplatníci a do třetího ti nejmenší z nich. Na každý z těchto sborů připadala jedna třetina volených členů obecního výboru. Honorace byla zařazována do prvního sboru.²⁵

Opačný problém měli lidé, kteří se nemohli účastnit voleb a tím přispívat ke změnám v obci. Byli to chudí lidé, kteří z různých důvodů nemohoucnosti či nemoci se nemohli sami zaopatřit. Díky domovskému právu měla osoba nárok na chudinské zaopatření od domovské obce. Chudinské zaopatření připadalo do samostatné působnosti obce a v některých případech to bylo povinností pro zemi a také stát. Za určitých okolností, i když to nebylo přímou povinností, měl okres přispívat tam, kde to bylo nezbytně nutné. Obec čerpala finance pro chudinskou péči z mnoha zdrojů, např. z pokut při porušování zákona či částí z financí z veřejných dražeb. Veškeré finance na podporu chudých byly ukládány na tzv. chudinském fondu obce. Pro chudé existovaly chorobince, chudobince a jiné chudinské ústavy, popřípadě bylo těmto lidem mimo zařízení napomáháno finančně či naturálně.²⁶

---

²³ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, s. 348 – 349. ISBN 80-04-21189-5.

²⁴ KLADIWA, Pavel. Velkopodnikatelstvo a obecní samospráva v průmyslových městech. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 234. ISBN 80-7325-091-8.

²⁵ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, s. 351. ISBN 80-04-21189-5.

²⁶ TAUCHEN, Jaromír. Právní úprava chudinství v Protektorátu Čechy a Morava. In HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha, 2013, str. 561 – 562. ISBN 978-80-7286-2.

V obecním zřízení došlo k rozlišování činnosti obcí na obory samostatné a přenesené působnosti. Samostatnou působností bylo myšleno vše, co se týkalo prospěšné činnosti pro obec, a to především činnosti vytvořené vlastními silami. Do oboru samostatné působnosti spadala hospodářská agenda spravující obecní jmění, záležitost obecních svazků atd., a také agenda veřejné správy, pod níž spadala místní policie, dražba majetku a smírčí soudy. Obor přenesené působnosti nařizoval obcím bezplatné spravování záležitostí státní správy pod dohledem státní správy.²⁷ „Do přirozeného okruhu působnosti náleželo vše, co se týkalo bezprostředně zájmů obce a bylo plně proveditelné v rámci obce – tedy správa obecního majetku, péče o bezpečnost občanů, financování školství, zdravotnictví, budování a údržba infrastrukturní sítě, dále stavební dozor, přijímání osob do obecního svazku, chudinská péče a další.“²⁸

Díky svým pravomocím ovlivnila obecní samospráva dění v obci. Patrné rozdíly oproti dnešnímu spravování financí v oblasti obecné samosprávy byly shledány v případě uzavřených úředních jednotek obce. Obce, vyjma státních daní, vybíraly veškeré poplatky a daně. Tyto finance, jež byly vybrány na území obce, zůstávaly v komunální pokladně, aniž by docházelo k přerozdělování vyššími orgány.²⁹

Ohledně samosprávy obcí ve sledované době, tj. mezi lety 1918 – 1938, docházelo k tzv. oklešťování jejich práv, a to na všech samosprávných úrovních. Tento proces vyústil v politizaci vyšších samosprávných celků a byla tak podstatně omezena pravomoc samotných obcí. I česká buržoazie se postupně smiřovala s procesem rozvolňování hranic mezi státní správou a samosprávou. Docházelo tedy k postupnému splynutí samosprávy a státní správy. Vydaním nového volebního řádu nastala značná demokratická změna u voleb. Nově se do obcí volilo všeobecně, rovně a tajně, a osoby, které mohly volit, byly muži a ženy, jež dosáhli věku 21 let a měli v obci alespoň tři měsíce trvalý pobyt. V novele o obecních zřízeních byly hlavními orgány obce obecní zastupitelstvo, obecní rada, starosta (jeho náměstci) a komise. Obecní zastupitelstvo nahradilo jeho předchůdce obecní výbor. Právo volit členy obecního zastupitelstva měly výše popsané osoby. Obecní zastupitelstvo, stejně jako jeho předchůdce, ze svého středu zvolilo obecní radu, která nahrazovala dřívější obecní

---

²⁷ HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913*. Praha, 2006, s. 12 - 15, 17. ISBN-807277-297-X.

²⁸ FASORA, Lukáš – KLADIWA, Pavel. *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918*. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 15. ISBN 80-7325-091-8.

²⁹ Tamtéž.

představenstvo. Rada byla složena ze starosty, jeho náměstka či náměstků a členů rady tzv. radních. Právě obecní rada byla nejdůležitějším orgánem obecní správy a měla rozhodovací moc. Obecnímu zastupitelstvu byly přiděleny pouze některé záležitosti, jako například schvalování obecního rozpočtu. Poslední ze jmenovaných orgánů byla správní komise nebo vládní komisař. V případě, že došlo k rozpuštění obecního zastupitelstva správní komise či komisař, vedli správu obecních věcí do doby, než bylo dosazeno nové.³⁰

2.3 Samospráva Dašic v letech 1918 – 1938

Již za nově vzniklého Československého státu proběhly v roce 1919 v Dašicích nové obecní volby. Za starostu obce byl zvolen MUDr. Leopold Liebich, prvním náměstkem byl zvolen František Čermák a druhým Josef Vosáhlo. Obecní zastupitelstvo čítalo 30 členů. Dle výsledku voleb bylo ustanoveno sedm radních, strana sociálně demokratická získala čtyři křesla, lidová, národně socialistická a agrární po jednom. V roce 1923 při nových volbách kandidovala do městského zastupitelstva komunistická strana a získala osm mandátů, zatímco strana sociálně demokratická se rozpadla, tudíž se voleb ani nezúčastnila. O dva roky později, členové komunistické strany a strany národně socialistické, rezignovali a následně obecní zastupitelstvo opustili. Tento krok znamenal rozpuštění zastupitelstva a až do dalších voleb převzala jejich kompetence správní komise. I přesto, že komise měla snahu obnovit hospodářský život v obci, tak došlo opět k neshodě v případě finanční konsolidace a v důsledku toho byl do obce v roce 1927 přiřazen vládní komisař dr. Josef Novotný. V roce 1928 tuto funkci převzal Jan Konopík, následně mezi lety 1929 a 1930 byl do úřadu dosazen dr. Jindřich Rais. Městský úřad se v období hospodářské krize dostával do finančních potíží. Důkazem tomu je rozpočtový schodek z roku 1933, jenž se vyšplhal na částku 534 921 Kč. Při volbách do městského zastupitelstva v roce 1936, kam bylo podáno devět kandidátních listin, došlo opět k neshodám, v tomto případě u volby starosty a následnému podání rezignace členů zastupitelstva. Od té doby měl správu obce na starosti starosta s několika členy městské rady až do března téhož roku, kdy bylo zastupitelstvo, jako v již dřívějších letech, opět rozpuštěno a zodpovědnost za městskou správu převzal okresním úřadem přidělený vládní komisař Karel Vocílka se sedmičlenným poradním sborem. Ve sledované době byli do funkce starosty zvoleni:

---

³⁰ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, s. 443 - 445. ISBN 80-04-21189-5.

- MUDr. Leopold Liebich (v letech 1919 - 1924),
- Jan Vomáčka (v letech 1925 - 1927),
- Josef Bydžovský (v letech 1928 - 1929),
- Bohuslav Dvořák (v letech 1930 - 1935),
- František Valášek (v letech 1935 - 1936 a 1938 - 1945).

Ze samosprávného období mezi lety 1919 a 1945 se dochovaly spisy rozčleněny do devíti skupin:

1. občanská práva,
2. organizace obce,
3. správní moc obce: hospodářská,
4. samostatná působnost obce vůbec,
5. samostatná působnost obce – stavební,
6. působnost přenesená – politická vůbec,
7. působnost přenesená – politická ve věcech vojenských,
8. působnost přenesená – politická ve věcech berních a důchodkových,
9. oslavy, výročí, slavnosti.³¹

---

³¹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972, s. 11, 12, 20.

3 Principy domovského práva

3.1 Vývoj (počátky) domovského práva

Domovské právo již od počátku představovalo jeden z nejdůležitějších faktorů moderního státu. Stěžejní bylo především pro nemajetné vrstvy obyvatelstva a řešilo praktickým způsobem sociální problémy.³² Základem mu byly tři roviny zákonných proudů: ohlašovací povinnost, konskripce a politický domicil. Tyto pojmy budou vysvětleny níže v samostatné podkapitole.

Rakouské domovské právo bylo významné především pro nejnižší vrstvy obyvatelstva. Domovská obec byla prakticky jediným místem, odkud nemohl být člověk v tíživé životní situaci, tedy člověk nemocný, práce neschopný, chudý nebo starý, vyhnán. V rámci domovské obce byla takovým občanům poskytnuta pomoc odvíjející se od finančních možností obce na základě tzv. chudinských zákonů.

Vývoj domovského práva se v evropských státech ubíral dvěma směry:

- v zemích, jako byla Francie, Švýcarsko, Prusko či Nizozemí, se domovské právo zúžilo pouze na zaručení nerušeného pobytu v domovské obci, zatímco chudinské zabezpečení pro občany v tíživé životní situaci bylo přesunuto z domovských obcí na tak zvaná podpůrná bydliště - nároku na podpůrná bydliště bylo možno dosáhnout po několikaletém pobytu,
- naopak v zemích, jako bylo Rakousko, resp. Rakousko – Uhersko, Bavorsko nebo částečně i Velká Británie, domovské právo nepřišlo o svůj „prvořadý sociální význam“, neboť bylo stále propojeno s nárokem na chudinské zaopatření.

„Pod pojmem domov se rozumí ona obec, do níž státní občan s právem nezrušitelného pobytu a nárokem na chudinské zabezpečení v případě bezmocnosti náleží.“³³

Domovské právo jako pojem se začal používat až v roce 1849 se zavedením obecního zákona. Dříve se označovalo jako politický domicil, domovská příslušnost či příslušná vrchnost.

---

³² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 189. ISBN 978-86488-45-5.

³³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

První impuls ke státnímu zájmu o příslušnosti osob k některému z území bylo nařízení o ohlašovací povinnosti z 1. července 1746, a usnesení Marie Terezie z 16. října 1746 o vyhoštění žebráků a tuláků. Ustanovení stálé armády mělo do jisté míry vliv na vývoj zákonů z oblasti domovského práva. Tuláci byli posíláni do kasáren pro uklidnění situací ve městech a obcích, avšak hlavním důvodem byl pravidelný přísun nových vojenských sil. V roce 1770 byla Konskripce „všech duší mužského pohlaví“ základem nejen verbování s uceleným systémem, jež bylo kodifikováno v roce 1781, nýbrž také předepsání územní mužské příslušnosti. V roce 1777 byla konskripce z roku 1770 rozšířena na ženy i děti. Důležitou věcí bylo rozdělení na občany domácí a cizí. Domácí byli ti, kteří měli určité povinnosti a zároveň práva. Kdežto cizí obyvatelé neměli žádná práva ani povinnosti. V roce 1804 byl vydán konskripční patent, ve kterém byl lépe definován domácí občan. Přesto tato definice byla poněkud problematická, a to především při narození dítěte, které mělo získat politický domicil v obci svého narození. V provizorním obecním zákonu z roku 1849 byl jinak formulován nejdůležitější bod získání domovské příslušnosti, jež byl zakotven v konskripčním patentu z roku 1804. Rozdíl byl v tom, že dítě získalo domovské právo nikoliv v obci narození, ale v obci, kde měli domovskou příslušnost jeho rodiče. V konskripčním patentu to bylo pouze u nemanželských dětí, které získaly politický domicil pouze v obci, kde měla domovskou příslušnost jejich matka. Získání domovské příslušnosti se rozdílně řešilo i u obou pohlaví. Muži jí mohli získat buď vydržením, nebo přijetím do obecního svazku, naopak ženy pouze sňatkem. Při nabývání domovského práva vydržením byl žadatel nucen být v obci nepřetržitě přítomen po dobu deseti let, tzv. „Decennium“. Po roce 1849 to byly pouze čtyři roky. Tento čtyřletý pobyt se nazýval „Quadrinierung“. Ve všech městech, kterým byl udělen městský statut, bylo v roce 1850 zrušeno získání domovského práva pomocí vydržení. V Obecním zákonu z roku 1859 bylo získání domovského práva vydržením zrušeno. Nic se nezměnilo ani vydáním říšského zákona v roce 1863. Nicméně k obnovení získání domovského práva vydržením bylo obnoveno vydáním novelizace říšského zákona zákonem z roku 1896. Doba, kterou musel žadatel v obci nepřetržitě strávit, byla stanovena na deset let. Zákony ohledně domovského práva se dále vyvíjely již výhradně ve prospěch bohatého měšťanstva a průmyslníků, kteří zastávali funkce v obecních zastupitelstvech velkých měst. Roku 1859 byl vydán obecní zákon a také liberální živnostenský řád, který zapříčinil odstranění starých „barier“ cechů. Dopad to mělo na působení řemeslnictva v městských samosprávách s postupným odchodem z funkcí obecních zastupitelů. Došlo tedy k vyčlenění skupin obyvatelstva, které jako jediné zastupovaly zájmy nižších vrstev a mohly zasahovat do procesů změn zákonů o domovském

právu. Domovské právo definováno v říšském zákoníku z 3. prosince roku 1863 bylo nastaveno přesně pro potřeby liberálních podnikatelů, kteří sice byli závislí na pracovních silách z řad nemajetných obyvatel, ale nebyli s to je sociálně zaopatřit v případě chorob, stáří, invalidity. O sociální zaopatření pro chudé se tedy musely postarat domovské obce i přesto, že většinu pracovního života tito lidé strávili v jiných městech.³⁴

3.2 Podrobné přiblížení pojmů ohlašovací povinnost, konskripce, politický domicil a domovské právo

3.2.1 Ohlašovací povinnost

První z pojmů, ohlašovací povinnost, měla funkci evidence cizích osob v obci. Již v roce 1746 bylo vydáno zákonné opatření, které přikazovalo občanům hlásit během 24 hodin každého cizího danému úřadu. V tomto případě není brán cizinec ve smyslu státní příslušnosti, ale jako člověk, který bude později podle politického domicilu zařazen do příslušné obce, jež se stane jeho domovskou. Kvůli nedokonalému zákonodárství nebyl příliš reálný přehled o osobách v každé obci, ovšem nedodržení stávajícího nařízení bylo těžce trestáno. Ohlašovací povinnost a s tím spojenou evidenci příchozích a odchozích měli pomoci vedení knihy hostů hostinští. Nově vzniklé formuláře na sjednocení evidence nevyužívali pouze hostinští, nýbrž veškerí poskytovatelé ubytování, vlastníci domů či domovníci.³⁵ Nařízení z 3. dubna 1750 přikazovalo: „*Jakmile dorazí cizinec v jednom každém městě do hostince nebo měšťanského domu, má hostinský za povinnost, zeptat se jej na pas, jméno, profesi a jak dlouho zamýšlí v dotyčném městě zůstat, a musí ihned zapsat jeho jméno a profesi do příruční knihy, kterou si pro sebe má vést, a má zaslat zprávu představenému; to vše pod pokutou 10 tolarů ve prospěch ústavu chudých.*“³⁶ Následující rok, 18. června, byl vydán ve Vídni patent, který nařizoval jmenování jedné osoby za každý dům, jež bude zodpovědně podávat hlášení o nových příchozích. Tímto patentem byla též snaha o omezení žebroty. V témže roce a v tomtéž městě bylo zavedeno číslování domů. „*K číslování domů v ostatních konskribovaných zemích došlo mnohem později, mezi léty 1770 a 1804; výjimečně před rokem 1770, v našich zemích je tento proces možno datovat zpravidla mezi lety 1770 - 1779.*

³⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Domovské právo a obecní samospráva*. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 138 - 145. ISBN 80-7325-091-8.

³⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 192. ISBN 978-86488-45-5.

³⁶ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“*, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 301. ISSN 0862 – 6111.

K této problematice neexistuje bohužel doposud žádná komplexní studie. Celoplošně bylo číslování domů uzákoněno až v roce 1804.“³⁷

Ohlašování již tedy bylo prováděno pomocí tištěných formulářů. Za zajímavost lze považovat oddělení osob vyššího stavu na zvláštních ohlašovacích lístcích. Na tuto událost lze pohlížet jako na počátek Tereziánského a zejména Josefinského cizineckého zákonodárství, směřujícího k rozdělení osob pro stát potřebných a ostatních. U osob, jež byly nazývány „cizí prostý lid“, nebyl ve formulářích předtištěn pas, nýbrž listina či „kundšaft“ a záznam o profesi a způsobu obživy. Povinné údaje prostých lidí, které byly na ohlašovacích lístcích, se u osob vyššího stavu neobjevovaly. Díky těmto údajům mělo být v praxi jednodušší zacházení s prostými lidmi hledajícími obživu v sídelních městech.³⁸ Protokoly o cizích osobách zdržujících se delší dobu měla na starosti vrchnost. V menších a odlehlých obcích se staral o „ohlašovací protokol“ soudní pověřenec a „čas od času“ je musel předložit vrchnosti. V „ohlašovacích protokolech“ byla evidence vedena pomocí základních údajů: jméno cizince, místo narození, jeho vlast, řemeslo, živnost či stav doprovázené osoby. Tyto „ohlašovací protokoly“ nesloužily pouze k evidenci cizích osob, ale dle nich se daly zjistit informace potřebné k dopadení policejně hledaných osob či ke zjištění potřebných tajných informací o určité osobě.³⁹ Osoby, kterých se netýkala ohlašovací povinnost, byly svázány cestováním a pohybem. Tyto osoby byly místním úřadem dobře známy a nevykazovaly jakékoliv „podezřelé chování“. Šlo o funkce typu kočí, forman a jejich pomocníci, ale pouze za předpokladu, že nepřevážely „podezřelé osoby“, kurýry či posly. Povinnost ohlašovat se, se také vyhnula panovníkům a také manželkám panovníků s dětmi, které samostatně cestovaly. Cizinci byli dále podle ohlašovacích předpisů rozčleněni do dvou skupin na cizince tuzemské a cizince zahraniční. Z dochovaných archivních pramenů ovšem vyplývá, že toto rozčlenění bylo spíše pouhou vizí úřadů. Jak je známo ze záznamů policejního prezidia v Brně, nebyl zde shledán žádný rozdíl mezi tuzemským a zahraničním cizincem. V záznamech vedle sebe figurují obyvatelé Moravy, Bavorska, Vídně či Pruska. Politický domicil, později domovské právo, byl tedy jediný, který odděloval termíny „domácí“ a „cizí“. Jedině osoby s politickým domicilem byly považovány za domácí, jak je uvedeno v příkladu z Brna. Ostatní, i když bydleli na předměstí Brna, již byli považováni za cizí. Pojem

---

³⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 301 - 302. ISSN 0862 - 6111.

³⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 193 - 194. ISBN 978-86488-45-5.

³⁹ Nařízení z 5. března 1778, zákony Josefa II. Tamtéž, s. 195.

ohlašovací povinnost neznamenal pouze evidenci obyvatelstva, ale také šlo o udržení v rámci mezi potulku, žebrání podomní obchod a veškerých „podezřelých lidí“.⁴⁰

3.2.2 *Konskripce*

Druhý z pojmů je konskripce. Představovala souhrn norem, jež byl první efektivní prostředek státu na dosažení úplného přehledu o obyvatelstvu a stanovení teritoriální příslušnosti. Již ve dvorských dekretech z 19. ledna a 16. února 1754 byl zaznamenán pokus o všeobecnou konskripci, který byl zastaven sedmiletou válkou. Jak uvádím výše, původně konskripce v roce 1770 sloužila ke sčítání všech „duší mužského pohlaví“, tedy proto, aby byly doposud chaotické odvody přeměněny v povinnost sloužit armádě.⁴¹ Patentem z 18. září 1777 bylo povinno evidovat „všechny druhy lidí jak mužského, tak ženského pohlaví“, konskripce přerostla ve sčítání lidu.⁴² Aby mohla být konskripce prováděna, bylo nutné sepsání populačních knih a jejich duplikátů v pramenech označovány jako „duplo“ exempláře, o což se musely postarat obce a panství. Jedna kniha měla být pro správce obce, druhá měla připadnout důstojníkům, kteří byli pověřeni v dané obci konskripci provádět. Jakmile byly tyto knihy zhotoveny, tak si každé panství a obec vyžádala potřebný počet „rodinných listů“ pro židy a křesťany.⁴³ Když docházelo k sestavování rodinných a domovních listů, tak bylo hlavní směrní číslo domu v dané obci. Populační knihy vždy začínaly nejnižším číslem domu. V domovních listech bylo přesně dáno pořadí zapisování údajů. Na prvním místě byl vlastník domu, popřípadě jeho zástupce, dále všechny rodiny v domě bydlící. Ve formulářích domovních a rodinných listů se poprvé v dějinách rakouského soustátí objevují údaje o sociálním složení. Muži byli děleni do těchto kategorií: duchovní, šlechta, úředníci, měšťané, sedláci a do zvláštní kategorie spadali zámožní sedláci, přední měšťané a dědicové řemesla. Jak již bylo zmíněno, patentem z roku 1777 byly poprvé vůbec konskribovány ženy a děti. Ženy byly zapisovány do jediné kategorie, a tou bylo „ženské pohlaví“. Děti mužského pohlaví byly evidovány do dvou skupin podle věku. Veškeré osoby z těchto kategorií byly považovány za domácí přítomné, kdežto domácí nepřítomní muži byli rozčleněni do třech skupin: v zemi, mimo zemi a neznámo kde.

---

⁴⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 304. ISSN 0862 – 6111.

⁴¹ Tamtéž, s. 305.

⁴² Patent nařizoval kromě konskripce všech poddaných též konskripce tažného dobytka, jež byla prováděna současně s konskripcí obyvatel. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 204 ISBN 978-86488-45-5.

⁴³ Základní konspirační jednotkou byla rodina, resp. dům. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 308. ISSN 0862 – 6111.

U cizinců podléhali evidenci jak muži, tak i ženy. Byli rozčleněni do tří skupin: cizinci ze stejné konskribované země, cizinci z jiné rakouské dědičné země a cizinci z jiných států. Listy obsahovaly v záhlaví údaje o zemi, kraji, farnosti, místě a čísle domu. Domovní a rodinné listy byly základním prvkem pro politický domicil. Hlavní důvod bylo oddělení pojmů domácí a cizí.

Principy pro stanovení, kdo byl domácí, byly v konspiračním patentu definovány poněkud vágně. „*Jako domácí byli nahlíženi ti, jež se v obci narodili a ti, kteří se v ní „nastálo usídlili“; aniž by byl stanoven pojem „stále usazeni“ a čím je podmíněno*“.⁴⁴ Konskribovaní cizinci spadali do dvou kategorií: „*Narození v některé konskribované zemi a tudíž se v některé obci objevivší v konspiračních seznamech jako domácí nepřítomní, kategorie cizí se v jejich případě vztahovala pouze k dané obci. Ostatní cizince zahrnovala druhá kategorie; tato zcela nehomogenní skupina demonstruje intence rakouské vlády, jež směřovaly k evidenci konskribovaných zemí bez zaujetí rozdílného zákonného stanoviska jak k poddaným z jiných zemí rakouského soustátí, tak k cizincům*“.⁴⁵ Zajímavé je, že uherští poddaní se nevyskytují v žádných kategoriích a instrukcích. Je to ovšem tím, že uherské země byly vždy považovány, co se migrace týkalo, za cizinu.

Již zde byl uplatňován desetiletý pobyt, tzv. „decennium“, a to v některé rakouské obci v konskribovaných zemích proto, aby mohla být osoba považována za domácí. To vše bez rozdílu, zda byla osoba považována za domácího cizince ze stejné země, z jiné země rakouského soustátí či cizince zahraničního. Vedle desetiletého pobytu zde bylo na stejné úrovni nabytí živnosti obchodu či jiného stabilního příjmu pro tyto vykonavatele a jejich rodiny, bez rozdílu odkud pochází a kde se narodili.

Co se týkalo stáří konskribovaných osob z hlediska stanovení politického domicilu, tak nejdůležitějším faktorem bylo, zda rodiče žili či ne, nebo také ekonomická samostatnost. Veškerá mužská populace byla, pokud rodiče měla, konskribována v obci u svých rodičů jako domácí nepřítomní. Muži tedy nebyli konskribováni v místě momentální působnosti, a to pravděpodobně za předpokladu, že v tomto místě strávili méně než deset let. Tyto osoby se v místě, kde vykonávaly pracovní činnost nebo měly stálý pobyt, objevovaly v rubrice „fremde Innländer“. U mužů, kteří měli své rodiče již nežijící, byli konskribováni v místě, kde se nacházeli, a to jako domácí. Ani v jednom případě zde nehrál roli věk.

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 310.

⁴⁵ Tamtéž.

Konskripční patent z roku 1777 byl vytvořen za účelem evidence celé populace, ovšem jeho role byla především pravidelné získávání vojenských sil do vojska. Nejlépe je to patrné z rubriky „Qualifikation“, kde měly být vedle viditelných tělesných vad zapisovány i údaje o výšce osob. Muži byli zařazováni do čtyř kategorií: příliš malý, malý, střední a velký. Toto se týkalo pouze osob patřících do rubriky „k jiným státním potřebám použitelní“, šlo pouze o muže mezi osmnácti a čtyřiceti lety věku. Věk byl tedy zejména u duchovních, šlechty, úředníků a žen, a také u všech židů, v podstatě nepotřebným údajem. Rubrika „Qualifikation“ také posloužila v případě civilního obyvatelstva. Byly do ní zaznamenávány údaje o profesi, úřadu, původu, společenském či rodinném stavu.

Posledním krokem konspiračního patentu bylo zpracování souborných tabulek domů a rodin na podkladě individuálních listů a jejich revizí. Na jejich podkladu byly vypracovány sumáře pro jednotlivé kraje, pro provincie a v konečném souhrnu pro korunní země, jež byly v konskripčním patentu z roku 1804 nazývány staré konskribované země.⁴⁶

Nahrazení konskripčního patentu z roku 1777 přišlo 25. října roku 1804, kdy byl vydán „konskripční a rekrutovací“ patent, jenž byl základem moderního sčítání lidu. Ovšem prvořadý účel v podobě verbování nových sil do armády byl zachován. Nově vydaný patent sloužil pouze pro staré konskribované země, kterými byly: Horní a Dolní Rakousy, Čechy, Morava a Slezsko, Halič, Vnitřní Rakousy a Bukovina. Pro uherské země, dále také pro Dalmácii, Tyroly a Vorarlbersko, platily vlastní předpisy, které v některých částech byly velmi rozdílné od předpisů starých konskribovaných zemí. Pro Halič a Bukovinu byl sice konskripční patent zveřejněn, ovšem nepodařilo se ho uvést v platnost.

Konskripční patent z roku 1804 představoval celkovou kontrolu nad soukromým počínáním všech vrstev obyvatel a také evidenci jejich pohybu. Patentem bylo dále rozhodnuto o zavedení tabulí s označením obcí včetně krajské příslušnosti. Až nyní byla pro konskribované země uložena povinnost opatřit dům číselnou tabulkou, přičemž k číslování domů v některých zemích a městech proběhlo již dříve, viz podkapitola Ohlašovací povinnost.

Změna nastala též u formulářů, které byly podrobnější než dříve. Nově byli z konskripce vyjmuti příslušníci vojska a byli samostatně každý měsíc zapisováni do zvláštních tabulek

---

⁴⁶ „Konskripční patent z roku 1777 a jeho prováděcí předpisy z roku 1779 užívaly pojmu budoucí konskribované země, konskripční patent z roku 1804 stanovil úřední termín staré konskribované země, jehož bylo nadále používáno, nelze však vyloučit užití tohoto již v rozmezí let 1779 – 1803.“ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 207 - 210. ISBN 978-86488-45-5.

podle praporu, pluku a sboru. Dále se rozdělily formuláře pro domácí a cizí, kteří již nebyli konskribováni na jednom formuláři, avšak základní struktura zůstala zachována. Pro domácí obyvatele posloužil „záznamový list“, jež obsahoval údaje o kraji, místě, farnosti, panství, sekci a domovním čísle. Tyto údaje sloužily ke zhotovení sumářů. Cizinci byli zapisováni do separátních „cizineckých tabulek“. Další kategorie zapisované v záznamových listech byly: „rok narození, „kvalifikace“ (povolání či stav), kvalifikace mužského pohlaví rozdělena podle stavu na: duchovní, šlechtu, úředníky a honoraci, měšťany, majitele živností a umělce, sedláky, domkáře a „smíšená zaměstnání“.⁴⁷ Všechny tyto byly zbaveny povinného verbování. Obrana zemí tedy závisela na tzv. „použitelných“, kteří byli děleni do tří podskupin: „vysloužili kapitulanti, dočasně osvobození a zaznamenání ke službě; prvně a posledně jmenovaní již byli rozděleni na „plnohodnotné“, tj. sloužící se zbraní, a „služebné“, kteří byli u vojska zaměstnáni u zásobování a dopravy.“⁴⁸ S výjimkou mužů podmíněných svým stavem nebo povoláním, byli všichni ostatní muži zapisováni do kategorie tzv. „nepoužitelných“. Ve skutečnosti se jednalo pouze o muže svobodné a bezdětné vdovce starší 45 let, popřípadě muže, kteří byli starší 18 let a měli nějakou tělesnou vadu či byli menšího vzrůstu.

Při konskripci rakouských státních příslušnic se nic nezměnilo, opět byly zařazeny do jedné kategorie „ženské pohlaví vůbec“. Chlapci byli rozděleni do dvou skupin dle věku, pod jednu společnou kategorii „dorost“ (k vojenské službě), „pro niž byla významná i kolonka, v níž byli evidováni muži ženatí, svobodní a vdovci.“⁴⁹ Muži domácí nepřítomní byli rozdělováni dle místa, ve kterém se v době konskripce nacházeli: „ve stejném okresu téže korunní země, v jiném okresu téže korunní země, v jiných konskribovaných zemích, v nekonskribovaných zemích rakouského soustátí či neznámo kde.“⁵⁰

Podrobněji byly též zpracovávány údaje o cizincích. Cizinci byli rozděleni na: „svobodní bez rodičů a cizí. Svobodní bez rodičů byli děleni na šlechtice, „nepoužitelní“ a na případné adepty vojenské služby označené jako „použitelní svobodní“, jejich kategorizace byla stejná jako u domácích: „vysloužili kapitulanti“ (z „regimentů“ a ze zásobování), dočasně osvobození, „zaznamenání ke službě“ („pro regimenty“ a pro zásobování), a dorost (do 14 let a od 15 do 17).“⁵¹ V rodinném stavu

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 210 - 212.

⁴⁸ Tamtéž, s. 212.

⁴⁹ Tamtéž, s. 212, 213.

⁵⁰ Tamtéž, s. 213, 214.

⁵¹ Tamtéž, s. 214.

chyběla kategorie „ženatí“ a tak byli zapisováni pouze do kategorií „svobodní a vdovci. Cizinci byli děleni dle místa svého politického domicilu na kategorie: „z téhož okresu stejné země, z jiného okresu téže země, z jiných konskribovaných zemí, z nekonskribovaných zemí a ze zahraničí, přičemž v posledních dvou kategoriích bylo rozlišováno pohlaví.“⁵² V případě osob z konskribovaných zemí mělo být v poznámkách zaznamenáno číslo tabulky, do které byla osoba zaznamenána jako domácí. Kdežto u zahraničních cizinců měl být zapsán rok, od kdy byli nepřetržitě v Rakousku. Zajímavostí je, že pokud cizinec vydržel nepřetržitě v některé z konskribovaných zemí deset let, tak nebyl zařazen do příslušné kategorie (např. z nekonskribovaných zemí či ze zahraničí), nýbrž mezi svobodné bez rodičů.

Došlo též ke změně provádění konskripce, kdy již nedocházelo k sepisování konskripčních knih přímo v domech za účasti obyvatel. Nyní se museli majitelé domů dostavit na obecní úřad, kde jim byl vydán záznamový list. Dále se na úřad pro záznamový list měli dostavit muži mezi 18-ti a 45-ti lety věku a cizinci, kteří se v obci nacházeli.

V následujících desetiletích se nic na konskripčním systému nezměnilo. Zjišťování stavu obyvatelstva zajišťovaly pravidelné rektifikace, jež byly prováděny na základě patentu z roku 1804. Konskripční patent byl v otázce konskripce zrušen zavedením sčítání lidu v roce 1857.⁵³

3.2.3 Politický domicil a domovské právo

Třetí pojem je politický domicil a domovské právo. Tyto dva termíny spolu úzce souvisejí, jelikož politický domicil a domovské právo je tatáž věc s tím rozdílem, že první výraz se objevil již v 18. století a druhý až se zavedením provizorního obecního zákona v roce 1849. Jak je patné z archivních pramenů, současně se s politickým domicilem objevují i pojmy „domovská příslušnost“ či „příslušná vrchnost“. Počátek politického domicilu je datován vydáním tzv. „nejvyššího rozhodnutí“ z 16. listopadu 1754 o potulce a žebrotě. V obsahu tohoto rozhodnutí se ovšem neobjevuje souhrn norem, který by jasně vymezoval domovské právo. Důvodem, proč bylo rozhodnutí považováno za základ politického domicilu, byl fakt, že se společně shodovaly ohledně povinností podpory pro poddané. Hlavní záležitosti rozhodnutí byly samozřejmě jiné, nežli pozdější předpisy

---

⁵² Tamtéž, s. 214, 215.

⁵³ Tamtéž, s. 215 - 217.

domovského práva. Co je však spojovalo, byly postuláty o nerušeném pobytu v obci a také o opatření osoby v případě bídy. Tyto dva pojmy jsou základem pro vznik pozdějšího domovského práva. Lze tedy říci, že „nejvyšší rozhodnutí“ společně s později vydanými konspiračními patenty z let 1777 a 1804 jsou brány za zákonné základy domovského práva. Nejvyšší rozhodnutí o potulce a žebrotě z roku 1754 platilo pro „německé dědičné země“, za které byly považovány od roku 1749 Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany, Görz, Kraňsko, Tyroly, Čechy, Morava a Slezsko. Toto rozhodnutí rozlišovalo tři typy poddaných, jež byli sice narozeni v německých dědičných zemích, ale později se ze své rodné obce vzdálili a následně propadli bídě.⁵⁴ „*Za první to byly ty osoby, které se usadily v nějaké jiné dědičné zemi, získaly řádné měšťanské právo nebo jako neusedlí provozovaly svou živnost nebo profesi v dědičných zemích a tvůrčím způsobem a s velkým vynaložením sil tak pomáhaly nést společné břemeno; za druhé ony osoby, jež působily ve službě buď u obce nebo u soukromníků na jednom místě deset let; za třetí takové osoby, které se sice zdržovaly deset let v jiné zemi, než ve které se narodily, a to ve službě nebo si jiným způsobem vydělávaly chléb, avšak nepobývaly během této doby na jednom, nýbrž na více místech v zemi.*“⁵⁵ U prvních dvou skupin se politický domicil dal získat v místě pobytu, a to za předpokladu, že měli v obci majetek, měšťanské právo či mistrovské oprávnění. Byly to tedy osoby majetné, které když o majetek přišly, mělo o ně být postaráno. Stejně tomu bylo u nemajetných poddaných, kterým stačilo se deset let nepřetržitě zdržovat na jednom místě a konat prospěšnou profesi a taktéž lidem, kteří působili nejméně deset let ve službách vrchnosti. Co se týkalo třetí skupiny poddaných, zákon byl nastaven proti nim. Poddaní z této skupiny opustili svojí rodnou obec a v jiné obci nestrávili nepřetržitých deset let. V případě stáří, nemoci či invalidity měli být zaopatřeni svojí rodnou obcí. Ač neradi, odcházeli tito poddaní do svých rodných obcí, často se tak dělo nedobrovolně prostřednictvím postrku.⁵⁶ „*Postrk do domovské obce se řídil zákonnými výnosy pro domovské právo, protože pouze z domovské obce nemohl být nevíтанý rakouský státní občan vyhoštěn.*“⁵⁷

V konskripčním patentu z roku 1777 byl položen základ pro dělení obyvatelstva na občany domácích, kteří měli určité povinnosti, ale také práva, a na cizí, kteří byli práv

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 225, 226.

⁵⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 322. ISSN 0862 – 6111.

⁵⁶ Tamtéž, s. 322, 323.

⁵⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Postrk jako nástroj chudinské péče. In HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha, 2013, str. 309. ISBN 978-80-7286-2

i povinností zproštění. Nejvíce problematická byla z hlediska politického domicilu formulace občana domácího, která byla přesněji vymezena v konskripčním patentu vydaném v roce 1804. Za občany domácí byli považováni ti, kteří se v dané obci narodili. Tímto pojmem byli označováni také ti, kteří v obci nebyli přítomni, ale v rámci konskripce byli do seznamu zapsáni u svých rodičů do té doby, než jim byl vystaven vlastní list, nebo do okamžiku nabytí domovského práva jinde či do získání státního občanství.

Nejproblematictější se ukázalo stanovení místa narození, jakožto nejdůležitějšího kritéria pro obdržení domovského práva. V dekretu z 22. dubna 1822 se zákonodárci opatrně vyjadřují a dávají tím najevo nejistotu k právním předpisům týkajících se odůvodňování domovské příslušnosti místem narození. *„Narození dítěte, ke kterému došlo při náhodné návštěvě, nemůže být příčinou závazku pro obec, nést náklady na výživu; závazek zůstává na obci, ve které byl domicil rodičů v okamžiku narození dítěte.“*⁵⁸

S tím souviselo rozlišování dětí na dvě kategorie:

- manželské: domovskou příslušnost měly v místě narození,
- nemanželské: domovská příslušnost u nemanželských dětí závisela na politickém domicilu svých matek, bez ohledu na to, kde přišly na svět.⁵⁹

Určující faktor pro nemanželské děti byl ten, zdali se matka zdržovala v některé obci po dobu deseti let a byla v ní považována za domácí. Pakliže tomu tak nebylo, měla za povinnost se o dítě postarat obec jejího rodiště. To ovšem neplatilo v případě, kdy dítě pobývalo v některé obci nepřetržitě deset let, pak se o něj musela postarat ona. Byl to tedy zásadní rozdíl mezi manželskými a nemanželskými dětmi, které mohly po uplynutí desetiletého pobytu získat politický domicil bez ohledu na to, jestli jejich matka příslušela do oné obce. Dle zákona byly nemanželské děti oproti manželským považovány za samostatné osoby při získávání politického domicilu.

Konskripční patent z roku 1804 vydržel 45 let, v roce 1849 byl zrušen publikací provizorního obecního zákona. V roce 1850 byly hornorakouským zemským úřadem zhotoveny „Provizorní předpisy o domovském právu“. Byl to souhrn starých a nových zákonů užívaných v praxi před rokem 1849. Podstatou „Provizorních předpisů o domovském právu“

---

⁵⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 139. ISBN 80-7325-091-8.

⁵⁹ Tamtéž.

bylo co nejefektivněji představit pracovníkům úřadu podmínky, podle kterých se bude určovat domovská příslušnost:

- na prvním místě jsou lidé, kteří mají v dané obci nějaký svůj majetek nebo mohou vykonávat řemeslo či řemeslu příbuznou činnost,
- na druhém místě je skupina státních zaměstnanců, duchovních a veřejných učitelů, kteří nabydou polického domicilu ihned po vstupu do úřadu,
- na třetím místě jsou lidé, kteří se v obci zdržovali dobrovolně nepřetržitě po dobu deseti let; pakliže není žádný důkaz o pobytu občana na konkrétním místě danou dobu, politický domicil má tato osoba získat v obci svých rodičů,
- na čtvrtém místě jsou zařazeni rakouští občané a také občané z ciziny, kteří žádali rakouské občanství,
- na posledním místě jsou lidé, o kterých je nedostatek informací, získávají domovskou příslušnost v místě narození; paradoxně nejdůležitější tezí konskripčního patentu z roku 1804 bylo určení domovské příslušnosti pomocí místa narození.⁶⁰

Jak bylo zmíněno výše, působnost konskripčního patentu byla zrušena již provizorním obecním zákonem ze 17. března roku 1849. Tímto zákonem se začal používat termín domovské právo a byl platný pro tyto země: Dolní a Horní Rakousy, Salzbursko, Korutany, Štýrsko, Kraňsko, Gradisku a Görz, Istriji a Terst, Dalmácii, Voralbersko a Tyrolsko, Čechy, Moravu a Slezsko, Lodoměř a Halič, Bukovinu a Krakov. Nejdůležitějším aspektem provizorního obecního zákona bylo jasné vymezení obyvatel obce na tzv. domácí a cizí. Domácí obyvatelstvo bylo charakterizováno termínem „členové obce“ a bylo rozděleno do těchto skupin:

- příslušníci obce = lidé, které považovala obec za své,
- měšťané = lidé, kteří byli držiteli nějakého majetku v obci nebo mohli vykonávat určité řemeslo či řemeslu příbuznou věc.

Přičemž závaznou podmínkou pro všechny členy obce bylo vlastnictví rakouského „říšského občanství“.

---

⁶⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 230, 231. ISBN 978-86488-45-5.

Důležitá změna nastala v případě manželských dětí, které před rokem 1849 získávaly domovskou příslušnost v obci, kde se narodily. Získat domovskou příslušnost šlo těmito způsoby: narozením, přijetím do domovského svazku nebo tzv. zvláštními osobními poměry.

Ad 1) Narození

Manželské děti získaly domovskou příslušnost té obce, která náležela jejich otci. U nemanželských dětí se nic neměnilo, domovské právo získaly tam, kde ho měla jejich matka. Co se týkalo nalezců, tak těm příslušelo domovské právo místa (obce), kde byly nalezeny, a to pouze v případě neprůkaznosti jejich jiné domovské příslušnosti.

Ad 2) Přijetím do domovského svazku⁶¹

Mezi lety 1804 – 1849 mohli muži získat domovské právo výslovným přijetím do svazku nebo tzv. vydržením, kdy obec mlčky trpěla žadatelův desetiletý nepřetržitý pobyt (tzv. Decennium). Změna nastala po roce 1849, kdy se k získání domovského práva stačilo v jedné obci nepřetržitě zdržovat pouze čtyři roky (tzv. Quadrinierung). Po uplynutí čtyřleté doby pobytu, mohl rakouský státní občan, který neměl platný domovský list, požádat o poskytnutí domovského práva. Pro udělení domovského práva musely být tedy splněny dvě okolnosti:

- nepřetržitý pobyt po dobu čtyř let, který nebyl vystaven žádných námitek ze strany obce;
- domovský list, který osoba nesměla vlastnit, či list, který nebyl platný;
- dále osoba, žádající domovskou příslušnost po dobu stanovenou „Quadrinierungem“, nesměla přijímat žádné zaopatřování pro chudobu nebo byla vyhoštěna z obce postrkem.⁶²

V případě, že došlo k přijetí do obecního svazku, byla osoba povinna zaplatit poplatek dva zlaté dukáty. Ve výjimečných případech byl poplatek odpuštěn. Poplatek za přijetí mezi měšťany činil šest zlatých dukátů.⁶³

---

⁶¹ Tamtéž, s. 232, 233.

⁶² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 142, 143. ISBN 80-7325-091-8.

⁶³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 329. ISSN 0862 – 6111.

Při získávání domovského práva byl čtyřletý pobyt vydržením možný mezi lety 1849 až 1859. V dějinách starého rakouského práva se jednalo o nejlehčí možnost zisku domovské příslušnosti, která byla lidem „počestným“ obvykle udělena.⁶⁴

Ad 3) „Zvláštními osobními poměry“

Zcela automaticky získali domovskou příslušnost ti, kteří nastoupili do úřadu jako státní příslušník Rakouska s tzv. zvláštními osobními poměry“, státní zaměstnanec, důstojník, duchovní nebo veřejný učitel.

Co se týkalo žen, tak ty, které se vdaly, převzaly spolu se svými nezletilými dětmi domovskou příslušnost od svého muže a tím pádem se musely vzdát své původní. Úmrtí jednoho nebo obou rodičů či rozvod neměli vliv na domovskou příslušnost potomků. Nemanželské děti získaly při sňatku své matky domovskou příslušnost jejího muže, nehledě na to, zdali došlo k jejich legitimaci. Rozvedené ženy jako jediné mohly získat samostatně jinou domovskou příslušnost. Stejně na tom byly děti bez rodičů, jelikož zákon při změně domovského práva vydržením nerozlišoval, zda byla osoba plnoletá či ne. Tito sirotci, u kterých nebyla jejich domovská obec známa, byli považováni za domácí v místě, kde zemřeli jejich rodiče. Na rozdíl od ostatních dětí měli sirotci výhodu v samostatném získání domovské příslušnosti v jiné obci.⁶⁵

Pro osoby, které neměly žádný majetek, byly možnosti pro získání domovské příslušnosti alespoň minimální vyhlídkou na jisté sociální zajištění. Nabývání domovského práva vydržením se ovšem nezamlouvalo zastupitelstvím velkých aglomerací, a proto roku 1850 všechna rakouská města, kterým byly přiděleny městské statuty, přijala speciální rezoluci o domovském právu. V těchto městech tedy došlo ke zrušení „Quadrinierung“. Osoba zde tedy nemohla získat domovské právo vydržením, ale výslovným přijetím. Města, jež obdržela městský statut, byla Vídeň, Praha, Liberec, Brno, Olomouc, Opava, Linc, Steyr, Salcburk, Štýrský Hradec, Lublaň, Innsbruck, Bolzano, Trident a Terst.⁶⁶

Zavedením domovského práva došlo také poprvé k zavedení celoplošné úřední listiny zvané domovský list. Vydaný domovský list sloužil jako identifikace osob a byl tedy předchůdcem nynějšího občanského průkazu.

⁶⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 235. ISBN 978-86488-45-5.

⁶⁵ Tamtéž, s. 233, 234.

⁶⁶ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 143. ISBN 80-7325-091-8.

V obecním zákoníku z 24. dubna 1859 bylo ustanoveno zrušení nabývání domovské příslušnosti pomocí vydržení. Toto platilo pro celé Rakousko. Rakouskému státnímu občanovi, který žádal o přijetí do obecního svazku, nesměla být žádost zamítnuta, jestliže splňoval následující podmínky:

- rakouský občan měl právo nakládat se svým majetkem,
- nebyl vystaven policejnímu opatření, jež mělo být směřováno k pobytu v obci,
- nepobíral po dobu čtyřletého pobytu v obci žádnou finanční podporu pro chudobu,
- byl bezúhonný a mohl předložit potvrzení o vlastnictví majetku či jmění, kterým byl schopen postarat se o sebe a rodinu,
- byl schopen po dobu čtyř let vykonávat takovou živnost, která stačila na uživení jeho rodiny.

Za těchto podmínek bylo pro občany bez majetku velice obtížné až téměř nemožné získat v jiné obci domovské právo.

Podle nového obecního zákoníku měli být považováni za členy obce:

- příslušníci obce, tedy ti, kteří do obce trvale patřili,
- obecní „druhové“, tedy ti, kteří do obce nepatřili, ale díky tomu, že byli vlastníci nebo doživotní uživatelé nemovitosti, ležící na území obce, tak se v obci nacházeli.

Oproti předchozím zákonům byla nově definována pozice cizinců. Cizincům nesměl být odmítán pobyt v obci v případě, že:

- nebyli policejně stíháni,
- obživu si obstarávali v souladu s platnými zákony,
- byli pravidelnými plátcí povinných poplatků.

V případě zisku domovského práva žen a dětí se v podstatě nic nezměnilo, jenom u rozvedených žen došlo k tomu, že pokud se znovu nevdaly, zůstala jim domovská příslušnost po manželovi a nemohly samostatně získat novou. U nemanželských dětí záleželo na faktu, zda byly při sňatku své matky legitimovány či ne. Za předpokladu,

že k legitimizaci nedošlo, byla dětem ponechána domovská příslušnost, kterou disponovaly do doby sňatku.

Konec domovské příslušnosti přicházel automaticky nabytím nového v jiné obci nebo také ztrátou rakouského státního občanství. Nepřítomnost osoby v obci, popřípadě neplatnost domovského listu, nikdy neznamenal konec domovské příslušnosti. Běžné naopak bylo, že pracující osoba často žila v obci svého zaměstnání, i když měla domovskou obec jinde. Ten, kdo byl považován za domácího v obci, musel mít rakouské státní občanství. Nejprve bylo nutné získat státní občanství a po jeho udělení bylo možno získat domovské právo v obci. Pomocí tzv. příslibu domovského práva, o který si občan zažádal v některé obci, bylo žadateli po zisku státního občanství uděleno domovské právo právě v této obci, která mu dala příslib.

O čtyři roky později, 3. prosince 1863, došlo k vydání říšského zákona, jenž byl významným opatřením v otázce domovského práva. Zákon byl vydán pro tyto země rakouského soustátí: Horní a Dolní Rakousy, Salzbursko, Štýrsko, Kraňsko, Korutany, Gradisku a Görz, Terst, Dalmácii, Istrii, Voralbersko a Tyrolsko, Čechy, Moravu, Slezsko, Lodoměř a Halič, Krakov a Bukovinu; uherské země nejsou zmíněny.

Zákon nově rozlišoval tři různé druhy práva k pobytu v obci:

- domovské právo,
- právo nerušeného pobytu,
- právo na provozování řemesla.

Již nedocházelo k dělení příslušníků obcí na dvě kategorie. Všem domácím bylo poskytováno právo nerušeného pobytu a též nárok na chudinské zaopatření. Získat domovské právo po roce 1863 bylo možno těmito způsoby:

- narozením,
- sňatkem (u žen),
- nastoupením do veřejného úřadu,
- výslovným dobrovolným přijetím do obce.

Ani nyní nebylo možné získat domovskou příslušnost pomocí vydržení. Změna nastala až 5. prosince 1896 vydáním říšského zákona č. 222, kdy byla doba vydržení pro získání domovské příslušnosti stanovena na deset let nepřetržitého pobytu.

Říšský zákoník se věnoval problematice legitimovaných dětí, respektive sňatků svobodných matek a jeho vlivu na domovskou příslušnost dětí nemanželských. Stejně jako v obecním zákonu z roku 1859 se nevztahovala změna domovské příslušnosti matek na nemanželské děti, pokud nebyly sňatkem legitimovány. Ovšem jako v předešlých zákonech se vztahovala změna domovské příslušnosti matek na nezletilé manželské a legitimované děti, což bylo zrušeno zákonem z roku 1896. Nově tedy zůstala domovská příslušnost dětem nezletilým manželským a legitimovaným po otci v okamžiku jeho smrti. Následný nový sňatek matky již nemohl změnit jejich příslušnost.⁶⁷

3.3 Zákon o domovském právu

Zákon o domovském právu obsažený v říšském zákoníku přiblížil v roce 1901 tajemník městského úřadu na Smíchově Jiří Trávníček ve své práci *„Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863, ř. z. č. 105, zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222.“*⁶⁸ Dílo obsahuje osm oddílů a 55 paragrafů.

- Oddíl č. 1: ustanovení obecná: obsahuje například základní principy domovského práva v § č. 1, domovské právo poskytuje v obci nerušený pobyt a zároveň chudinské zaopatření či paragraf č. 2, výhradně státní občan může získat domovské právo a to pouze v jedné obci. Dále také § č. 3 a 4, v nichž se pojednává o řešení domovské příslušnosti na územích obcí, kde došlo buď k rozšíření, či rozdělení.
- Oddíl č. 2: O nabývání, změně a ztrátě domovské příslušnosti: pojednává o zrušení a nahrazení § č. 8 a 9 o přijetí do obecního svazku a paragrafu č. 10 o dosažení veřejného úřadu vydáním zákona č. 222 ze dne 5. prosince 1896 ř. z. Obnoveno bylo získání domovského práva vydržením. Doba pobytu, která byla nutná pro získání domovské příslušnosti vydržením, byla deset let. Dále bylo v tomto oddílu pojednáváno o domovském právu u nezletilých manželských a legitimovaných dětí.
- Oddíl č. 3: Řízení s bezdomovci: § 18 říká: bezdomovci jsou tací lidé, u kterých se nedala v daný moment prokázat domovská příslušnost. Přidělovali se takové obci, ve které se s nimi jednalo jako s normálními příslušníky do té doby, než se zjistí jejich domovské právo nebo získají domovské právo v jiné obci. Dále

⁶⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007, s. 236 - 242. ISBN 978-86488-45-5.

⁶⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863, ř. z. č. 105, a zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222*. Praha, 1901.

je zde § č. 19, který vysvětluje ve čtyřech bodech, za jakých podmínek budou bezdomovci k obcím přikazováni. Dále v § č. 20 a 21, kde se dočteme o řešení problematiky přidělování domovské příslušnosti manželek a dětí bezdomovců.

- Oddíl č. 4: O povinnostech obce k chudinskému opatření: na základě § č. 22 ve znění „*V zařízeních a závazcích stávajících chudinských a dobročinných ústavů a nadací nemění se zákonem ničeho. Pokud opatření chudinské v obci povinností a prostředky těchto ústavů převyšuje, jest povinností obce příslušníky své v případě zchudnutí podporovati. Zákonodárství zemskému jest zůstaveno učiniti opatření, jimž se obcím ulehčuje jejich zákonitá povinnost k chudinskému opatření.*“⁶⁹ Byly vydány zákony o chudinském opatření ve všech zemích. Pro Čechy byl tento zákon vydán 3. prosince 1868 z. č. 59. § č. 23 se zabývá tím, že obec je povinná postarat se o chudé jen v případě, když není přítomna jiná třetí osoba podle občanského či jiného zákona, která je zavázána se o chudého postarat. Obec má poskytnout pomoc i v případě, pokud tyto osoby jsou schopny se o dotýčeného postarat, ale zdráhají se tomu. Obec následně má právo domáhat se těchto osob náhrady za poskytnutou péči. Dále je v textu uvedeno, že osoba může žádat o chudinskou podporu obce pouze v případě, když v okamžiku žádosti o podporu bude s to dokázat, že nemá možnost se nikterak zaopatřit. § č. 24 zahrnuje chudinské opatření ze strany obce v podobě opatření nutné výživy a zajištění péče o nemocné. U dětí se také jedná o poskytnutí péče a výchovy. § č. 28 se týkal cizích chudých, kterým obec nemohla odmítnout pomoc, mohla ovšem žádat jejich domovskou obec o náhradu za poskytnuté služby.
- Oddíl č. 5: O listech domovských: § č. 32 „*List domovský jest listina, která potvrzuje, že osobě, které byl vydán, domovské právo v obci náleží.*“⁷⁰ Dále § č. 33, kde domovský list může být vydán pouze domovskou obcí a musí být opatřený jeho pečeti. Za jeho vyhotovení nesmí obec žádat žádný poplatek. § č. 35 poukazuje na neplatnost domovského listu v případě zjištění, že žadatel měl v době podání žádosti domovské právo v jiné obci.
- Oddíl č. 6: O příslušnosti a řízení ve věcech domovských: § č. 36 rozhodování a jednání v záležitosti domovského práva náleží politickým úřadům. Výjimkou byly

---

⁶⁹ Tamtéž, s. 7, 10 – 12, 16 - 17, 28, 60, 66, 71, 81, 83.

⁷⁰ Tamtéž, s. 84, 87, 95, 104.

některé případy, jež jsou uvedeny v příslušném zákoně. Například § č. 38 a 39 určují, jakým způsobem se budou požadovat finance za ošetřování. U soudu se řešily náhrady obcím od osob podle soukromého práva. Politické vymáhání bylo v případě, kdy obce požadovaly od osob či domovské obce náhradu za pobyt. Politické požadování bylo založeno na veřejnoprávních předpisech týkajících se povinnosti uhradit vynaložené náklady za léčbu. § č. 40 popisuje postup vyřizování okresního politického úřadu o udělení domovského práva při zjištění, že obec, jež o to žádá, není v politickém okrese daného úřadu. § č. 41 se vztahuje k předešlému paragrafu a je zde psáno, že proti rozhodnutí politického okresního úřadu se lze odvolat k zemské vládě. Dále § č. 42 se zabývá tím, jak se má postižená strana chovat v případě odmítnutí obce vydat domovský list. § č. 43 osoby nesmí být poslány z obce postrkem do té doby, než bude právoplatně zjištěna jejich domovská příslušnost.

- Oddíl č. 7: Působnost tohoto zákona území z obecního svazku vyloučená. § č. 45 *„Na statky ze svazku obecního vyloučené, práva domovského nabytí nelze.“*⁷¹
- Oddíl č. 8: Závěrečná ustanovení. § č. 49 : *„Jakmile zákon tento platnosti nabude, pozbývají v záležitostech, o nichž zákon ten ustanovení obsahuje, platnosti všechny dřívější s ním se nesrovnávající zákony.“*⁷²

3.4 Konec domovského práva ve 20. století

První zákonnou normou ve 20. století se stal recepční zákon č. 11/1918 sb. „o zřízení samostatného státu československého“, kterým byly převzaty (recipovány) právní a správní předpisy Rakouska – Uherska. Tímto recepčním zákonem bylo kodifikováno domovské právo. Tudiž říšský zákon z roku 1863 včetně novely z roku 1896 o domovském právu zůstal nadále v platnosti.⁷³ Následný zákon ze dne 9. dubna 1920 ve znění „zákon č. 236/1920 Sb. Ústavní zákon: kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.“, přesněji jeho paragraf č. 13, ponechává stávající zákony o domovském právu v platnosti. V paragrafu 13 se též píše, že: *„pro povinnost obce přijímati do svazku obecního platí však na bývalém*

⁷¹ Tamtéž, s. 106, 108, 110, 113, 114, 117, 118, 121, 122.

⁷² Tamtéž, s. 123.

⁷³ Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=797&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

území uherském ustanovení zákona ze dne 5. prosince 1896, čl. 222 ř.z.“.⁷⁴ Dále paragraf číslo 14 řeší otázku osob bez domovské obce, které získaly či získají československé státní občanství a následně jim bude dle daných kritérií uděleno domovské právo.⁷⁵

V následném pokračujícím období první republiky, druhé republiky ani druhé světové války nedošlo k žádným změnám, které by měnily zákony o domovském právu. Zásadní zlom nastal až v roce 1948, kdy došlo ke zrušení domovského práva zákonem č. 174/1948 Sb. “o zrušení domovského práva“ ze dne 30. června 1948. Zákon vešel v platnost 1. 1. 1949.⁷⁶ Tímto zákonem přestalo po 100 letech platit domovské právo. Ovšem v dnešní době se někteří politici snaží o znovuzavedení domovského práva, které by bylo přizpůsobeno dnešním podmínkám.

---

⁷⁴ Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: [http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=1817&Section=1&IdPara=1&ParaC=2](http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=1817&Section=1&IdPara=1&ParaC=2)

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: [http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=17551&Section=1&IdPara=1&ParaC=2](http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=17551&Section=1&IdPara=1&ParaC=2)

4 Domovské právo ve sledované době

V této kapitole se budu věnovat domovskému právu v Dašicích v letech 1918 – 1938 z praktického hlediska za pomoci konkrétních případů, které lze doložit dochovanými protokolárními usneseními.

V inventáři města Dašic jsem dohledal archiválii s názvem „Domovské právo mezi lety 1919 – 1945“. Z tohoto zdroje jsem čerpal informace k hlavní náplni mé práce, kterou je „Domovské právo a jeho projevy v Dašicích v letech 1918 až 1938“. Ve spisech týkajících se domovského práva jsem zaznamenal žádosti občanů kvůli změně domovské příslušnosti z různých důvodů. Jednalo se o žádosti jak o změnu domovské příslušnosti do obce Dašice, tak o změnu domovské příslušnosti do jiné obce. V následujících podkapitolách blíže popíši konkrétní vybrané případy osob, které žádali o udělení domovské příslušnosti. Přičemž se budu zabývat i třemi dalšími možnými způsoby nabytí domovské příslušnosti, kterými bylo získání československého státního občanství, dále vydržení a získání domovské příslušnosti nastoupením úřadu.

4.1 Žádost o udělení domovského práva⁷⁷

V prvních dvou případech bylo nejprve rozhodnuto o přijetí do domovských svazků, ovšem po pozdějších přezkoumáních došlo ke zvratu a konečnému neudělení domovské příslušnosti v prvním případě do Dašic a ve druhém do Prahy.

U prvního obsahoval spis rozhodnutí Okresního úřadu v Pardubicích o zrušení výnosu obecního zastupitelstva v Dašicích. Vše započalo žádostí Obecního úřadu v Miřetíně ze dne 9. května 1934 o přijetí Stanislava Kreminy do obce Dašice. Obecní zastupitelstvo v Dašicích začalo projednávat tento případ až po stížnosti proti nevčasnému rozhodnutí, která byla odeslána Obecním úřadem v Miřetíně 13. prosince roku 1934. Obecní zastupitelstvo došlo k závěru dne 28. prosince 1934, že Stanislav Kremina bude přijat do obecního svazku obce Dašice. Obecní zastupitelstvo obce Dašice se ovšem dopustilo protiprávního rozhodování, a to na základě § 6 zákona z 5. prosince roku 1896, kde je vymezena šesti měsíční lhůta pro rozhodnutí dané obce o přijetí osoby do jejího svazku. Pokud tak není učiněno, rozhodování o těchto věcech přináleží podle § 6 zákona z roku 1896 okresnímu úřadu. V tomto případě byla žádost obce Miřetín podána 9. května 1934 a rozhodnutí obce Dašice mělo být do 12. listopadu 1934, což jak je výše uvedeno, neshoduje se toto jednání

---

⁷⁷ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Domovské právo 1919 – 1945*. Inv. č. 1044, kart. 50.

s platným vymezením daného zákona a je nutno okresním úřadem v Pardubicích usnesení obecního zastupitelstva v Dašicích ze dne 28. prosince 1934 prohlásit za neplatné. Je možné, že si obec Dašice byla vědoma zákonných opatření a úmyslně rozhodla až po uplynuté lhůtě. Je ovšem možné, že došlo k chybě nedopatřením.

Druhý případ započal dnem vystavení žádosti o domovskou příslušnost do obce pražské Josefem Klofátem, narozeným roku 1894, patřícím do domovské obce Dašic. Tuto žádost podal dne 3. února 1937 v Praze. Rada města Prahy se usnesením z 26. srpna téhož roku shodla na neudělení domovského příslušnosti. Josef Klofát se následně odvolal k zemskému úřadu v Praze a ten 23. prosince v témže roce rozhodl o jeho udělení domovské příslušnosti do Prahy. Zemský úřad v Praze odůvodnil své rozhodnutí, že pan Klofát splňuje všechna kritéria pro udělení domovského práva a i přesto, že je vojenskou osobou z povolání, nemělo by mu být bráněno při získání domovského práva v jiné obci. Dále bylo uvedeno: dle zákona z 3. prosince 1863 bylo sice uvedeno, že osoba vojenská nemůže po dobu služby měnit domovskou příslušnost, ale novela zákona z 5. prosince 1896 toto zrušuje (i když ne výslovně) a nerozlišuje mezi osobami, které mohou získat domovské právo, tím pádem mohou i vojenské osoby získat domovskou příslušnost v jiné obci. Rada města Prahy zaslala 17. ledna 1938 nejvyššímu správnímu soudu stížnost pro porušení zákonných norem v usnesení zemského úřadu v Praze. O dva roky později, 28. února 1940, bylo nejvyšším správním soudem rozhodnuto o zrušení rozhodnutí zemského úřadu v Praze ze dne 23. prosince s tím, že je zákon z 3. prosince 1863 platnou normou i přes účinnost novely z 5. prosince 1896. Tím pádem musel mít Josef Klofát po dobu své vojenské služby domovskou příslušnost v obci Dašice.

Alespoň z tohoto případu je vidět, že zákony byly různými orgány chápány poněkud odlišně. U nejvyššího správního soudu lze předpokládat, že jeho rozhodnutí je podloženo pečlivým prozkoumáním daných zákonů.

4.2 Příslib domovského práva⁷⁸

V následujících dvou případech žádaly dvě příslušnice Vídně o příslib domovského práva do Dašic, jež jim byl udělen. Příslibem domovského práva zajišťovala obec udělení domovského práva s podmínkou, že žadatel získá československé státní občanství. Do obou těchto případů se vložil člen obecního zastupitelstva obce Josef Chmelík a následnými

---

⁷⁸ Tamtéž.

stížnostmi došlo k přezkoumání rozhodnutí a zamítnutí udělených příslibů. Tudíž ani v jednom případě nebyla domovská příslušnost do Dašic udělena.

Rozsáhlejší spis byl nalezen u žádosti paní Alžběty Michalčíkové z roku 1926, jež bydlela v Dašicích, ale domovskou příslušnost měla ve Vídni. Žádala dne 10. ledna 1925 o příslibení domovského práva. Důvodem její žádosti o udělení domovské příslušnosti do Dašic bylo zhodnocení válečných půjček. Tuto žádost opakovala 19. května 1925 a stálo v ní, že Alžběta Michalčíková žádá o domovskou příslušnost do města Dašice pouze proto, aby mohla za upsaných válečných půjček v hodnotě 5000 korun obdržet cenné papíry československé republiky. Důvodem opakované žádosti byl fakt, že žadatelka musela získat domovskou příslušnost do 30. dne měsíce května, jinak by nemohla náhradní cenné papíry obdržet. Následně v žádosti uvádí, že se narodila v Radlicích u Rokycan, ve svých 23 letech odešla do Vídně, kde u jedněch pánů pobývala po dobu 25 let. Jelikož její zaměstnavatelé s ní byli velice spokojeni, zažádali proto o udělení domovské příslušnosti pro svou zaměstnankyni. Toto udělení nebylo nijak složité, protože zaměstnavatel byl známý stavitel státních drah. Postupně do roku 1908 zaměstnavatelé zemřeli a tak se Alžběta Michalčíková společně se svojí přítelkyní a spoluzaměstnankyní Julií Kubizňákovou odstěhovala do Dašic, odkud pocházela. Alžběta Michalčíková chtěla zažádat po desetiletém pobytu v roce 1918 o udělení domovské příslušnosti v Dašicích, ale z toho sešlo z důvodu právě probíhající první světové války, kdy žadatelka měla úplně jiné starosti a myšlenky. Žadatelka dále uvádí: „*Jako jiní, byla jsem i já téměř donucena upsati část kapitálu na válečné půjčky a upsala jsem jich pro výnosnost úroků z K 5000. Připomínám, že upsala jsem je za peníze hotové z Vídně do Čech přivezené v záložně zdejší uložené a upsání stalo se také prostřednictvím Občanské záložny v Dašicích a když nyní měla bych nárok po všech svízelných válečných po době, od které žádných úroků neberu, abych obdržeti mohla za část papírů náhradní papíry s malým úrokem spojené, pak vadí mi to, že prý jsem příslušnice města Vídně.*“⁷⁹ Dalším uvedeným důvodem pro získání domovské příslušnosti je doba pobytu Alžběty Michalčíkové v Dašicích, kdy zde pobývala po dobu 17 let. Žadatelka podotýká, že doba pro udělení domovského práva je stanovena desetiletým pobytem, což ona splňuje. V době podání žádosti bylo paní Michalčíkové 66 let, bydlela u paní Julie Kubizňákové, která se o ni starala, a na výživu obou osob jim postačily spojené kapitálky. Obecní zastupitelstvo v Dašicích dne 26. května 1925 rozhodlo, že Alžběta Michalčíková žádá o udělení domovského práva

---

⁷⁹ Tamtéž.

v Dašicích pouze proto, aby mohla zpeněžit svoje válečné půjčky. Policejní odbor tuto žádost nedoporučil, ovšem městská rada ano. Obecní zastupitelstvo slečně Alžbětě Michalčíkové udělilo příslib domovského práva a po následném zisku československé státního občanství měla nárok na domovské právo v Dašicích. Proti tomuto rozhodnutí podal Josef Chmelík stížnost adresovanou okresní správě politické v Pardubicích. Dne 28. května 1926 došlo k jednání okresní správní komise a bylo usneseno, že při jednání okresního zastupitelstva z 26. května roku 1925 nebyly prozkoumány všechny podstatné okolnosti, což je k udělení domovské příslušnosti nezbytně nutné. Z tohoto důvodu bylo navrženo zrušení rozhodnutí. Jednou z okolností, ke které nebylo obecním zastupitelstvem přihlédnuto, byl fakt, že žadatelka nedisponovala žádným jměním. Dalším důvodem, který nebyl brán v potaz, byla výše věku žadatelky, která tudíž nebyla schopna výdělku a mohla by nastat varianta budoucího chudinského zaopatření a také obecní zastupitelstvo nepřihlédlo ke skutečnosti, že chce Alžběta Michalčíková získat československé státní občanství jen proto, aby výhodně zhodnotila válečné půjčky, což je v rozporu pro udělení domovské příslušnosti v našem státě. Posledním důvodem byla neznalost československého jazyka, byť žadatelka delší dobu pobývala v našem státě a tudíž měla možnost se jazyku přiučit. Tento spis byl projednán okresní radou v Holicích a ta 31. května 1926 rozhodla o zrušení usnesení okresního zastupitelstva v Dašicích ze dne 26. května 1925.

Kdyby paní Michalčíková zažádala o domovské právo dříve a neuváděla by obdržení cenných papírů jako hlavní důvod, zřejmě by jí příslušnost byla udělena, a to vydržením desetiletého pobytu.

Ve druhém případě byl dne 26. června roku 1936 taktéž udělen příslib domovského práva paní Josefě Kohnové, narozené 2. března 1880 v Dašicích, jež měla rakouskou příslušnost. Celý případ začal podáním žádosti sestry a zároveň opatrovnice paní Kohnové, Růženy Roubíčkové. Hlavním důvodem, jak uvádí paní Roubíčková, bylo získání příslibu domovského práva za účelem udělení státního občanství československého. Paní Kohnová se v roce 1910 vdala do Vídně, kde v té době měla ve vlastnictví 5/8 činžovního domu a zbylé 3/8 spadaly do vlastnictví jiným lidem, kteří s tímto svým podílem měli vlastní plány v podobě prodeje. Pro paní Kohnovou to byla nepříjemná situace a naneštěstí jí v roce 1929 zemřel manžel a následně pak onemocněla duševní chorobou, a proto si jí přistěhovala její sestra Růžena Roubíčková do Dašic, aby se o ni mohla starat. Za příslib udělení domovského práva do Dašic nabídla Růžena Roubíčková obci Dašice finanční obnos ve výši 1000 Kč. Zásadní změna v případě nastala dne 16. července 1936 podáním stížnosti člena obecního

zastupitelstva Josefa Chmelíka proti tomuto usnesení ze dne 26. června 1936 k Okresnímu úřadu v Pardubicích. Člen zastupitelstva, Josef Chmelík, namítl, že došlo ke zmatečnému usnesení a údajně mělo dojít k prioritnímu projednání této věci v obecní radě. Toto ovšem bylo zamítnuto a odůvodněno tím, že žádný zákonný postup toto jednání nepředepisuje. Následující námitka směřovala ke schůzi obecního zastupitelstva, která podle Josefa Chmelíka nebyla veřejně ohlášena, a u této druhé stěžovatelovy věci bylo shledáno vadné usnesení, jež ovšem dle § 2 obecní novely z roku 1919 není takovou závadou, při které by mělo dojít k rozhodnutí o neplatnosti usnesení. Stěžejní věcí tohoto případu bylo, že byl udělen podmíněčný příslib domovského práva a Okresní úřad v Pardubicích prohlásil usnesením Obecního zastupitelstva v Dašicích ze dne 26. června 1936 za zrušené pro nezákonné jednání s odůvodněním, cituji: *„Automaticky a od vůle obce neodvislým důsledkem příslibu domovského práva cizím příslušníkům jest, že udělením státního občanství stávají se bez dalšího domovskými příslušníky obce příslibivší, které nemůže zaniknout leč způsobem zákonným a z důvodů zákonných. Proto tedy příslib, jako udělení samo, nemůže býti vázán podmínkami teprve budoucně splnitelnými. Jestliže tedy usnesení uděluje příslib nikoli perfektní, nýbrž závazný podmínkou, že paní Roubíčková se o Kohnovou do její smrti bude starati, kterážto podmínka teprve budoucně může býti plněna, popřípadě neplněna, pro který případ obec domovská by neměla prostředků k plnění nutiti nebo podmíněné domovské právo opět odznamenati odporuje příslib domovského práva touto podmínkou vázaný zákonem.“*⁸⁰

Pan Chmelík měl jistě pravdu, že nebylo jasné, zda se opravdu paní Roubíčková o paní Kohnovou postará. Sice bylo vydáno usnesení, že příslib bude udělen za podmínek vydání závazného prohlášení, že se bude paní Roubíčková o paní Kohnovou starat, ale toto prohlášení nebylo ve spisech objeveno. Pokud tedy došlo pouze k ústnímu slibu, nebylo jisté, zda bude péče ze strany sestry do budoucna zajištěna.

Paní Kohnová, stejně jako paní Michalčíková, tak přišla o možnost získání domovského práva v Dašicích.

4.3 Nabítí domovského práva vydržením⁸¹

Ve dvou dalších případech, kdy žadatelé žádali o domovskou příslušnost po desetiletém vydržení v obci, došlo v prvním případě po dlouhém jednání k zamítnutí

---

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

udělení domovského práva a ve druhém, stejně jako u předchozích žádostí, k udělení domovského práva a následným přezkoumáním případu k zamítnutí tohoto rozhodnutí.

Dalším zajímavým případem je spis, jenž pojednává o žádosti obce Dašice v případě získání domovské příslušnosti Jana Kňavy do obce Plátenice, která byla 7. července 1930 zamítnuta. Dne 24. června 1924 byla podána žádost městského úřadu v Dašicích obecnímu úřadu v Plátenicích o změně domovské příslušnosti Jana Kňavy z Dašic do Plátenic. Městský úřad v Dašicích v žádosti uvedl, že dle platných zákonů by měl Jan Kňava, jenž se po dobu deseti let zdržoval v obci Plátenice a této obci žádným způsobem nebyl na obtíž, mít nárok na získání domovské příslušnosti v této obci. Obecní úřad v Plátenicích rozhodl v neprospěch obce Dašice, aniž by došlo k jednání a zároveň usnesení obecní rady či obecního zastupitelstva. Dne 23. ledna 1926 došlo k odeslání opětovné žádosti a v tomto případě došlo k usnesení okresní rady, která došla k závěru, dle zákona z roku 1896, že Jan Kňava nenabyl domovské příslušnosti v obci Plátenice. V další části protokolu je uveden důvod, proč nebyla domovská příslušnost udělena. Prozkoumáním případu bylo zjištěno, že Jan Kňava poprvé bydlel v obci Plátenice od roku 1903 do roku 1914, kdy byl obcí Plátenice vystěhován do domovské obce Dašice. Zřejmě z nedostatku důkazů a písemností nelze zjistit, zda byl vystěhován neoprávněným způsobem, nebo on sám požádal o vystěhování. Chybou bylo, že proti tomuto rozhodnutí se neohradil ani Jan Kňava, ani obec Dašice. Pro podání odvolání proti tomuto rozhodnutí byla dle zákona pětiletá lhůta, tu ovšem obec Dašice nevyužila a tak zákonitě přišla o možnost překvalifikování případu. Ve druhém případě Jan Kňava pobýval v obci Plátenice mezi lety 1914 až 1924 a roku 1924 byl opět vystěhován. V tomto případě bylo prokázáno, že k vystěhování dne 17. června 1924 došlo z iniciativy obce Plátenice. Obec Dašice v tomto případě ihned zareagovala a podala protestní protokol ze dne 23. června 1924, ve kterém stojí, že Kňava byl opětovně vystěhován proti své vůli. Obec Plátenice vyjádřila opačný názor podložený svědeckými důkazy o tom, že Jan Kňava byl vystěhován dle jeho přání. Důležitým faktorem v tomto sporu je určení přesného data, kdy Jan Kňava ve druhém období začal bydlet v obci Plátenice. Obec Plátenice měla svědecký důkaz o pobytu Jana Kňavy až od roku 1915. Oproti tomu obec Dašice neměla žádný hmatatelný důkaz o začátku pobytu a pouhý výslech Jana Kňavy u městského úřadu v Dašicích ze dne 22. dubna 1926 uvádí, že pobyt začal od července roku 1914 a u druhého výslechu dne 6. května 1926, že to bylo až koncem července 1914. To, co uvádí Jan Kňava, bylo považováno za jediný důkaz o začátku jeho pobytu v obci Plátenice. Na závěr je tedy nutno podotknout, že Jan Kňava bydlel v Plátenicích od konce

července 1914 do 17. června 1924, tudíž nesplnil potřebnou dobu 10 let nepřetržitého pobytu pro přijetí do obecního svazku obce Plátenice. Žádost Jana Kňavy z 24. června 1924 tedy byla předčasná. Zarážející je přinejmenším vystěhování pana Kňavy těsně před dovršením desetileté doby pobytu a následné tvrzení, že žadatel byl vystěhován na své přání.

Další případ se nesl ve znamení předčasného požádání o změnu domovské příslušnosti ještě před dovršením desetiletého pobytu v obci Dašice. Obecní zastupitelstvo v Dašicích se 7. července 1935 na základě podání žádosti obce Myslkovice (okres Tábor) ze dne 23. ledna 1935 shodlo a vydalo usnesení s tím, že František Medek s manželkou Karlou a dětmi Vlastou a Jaroslavou do té doby mající domovskou příslušnost v obci Myslkovice, budou přijati do domovského svazku obce Dašice. V rodině Medkových došlo k nečekanému onemocnění paní Karly Medkové, která od 15. března 1935 pobývala ve všeobecné veřejné nemocnici v Táboře a 26. března své nemoci podlehla. Obec Dašice se ohradila proti tvrzení, že dotyčná po dobu nemocničního pobytu již byla jejich příslušnicí. Vše odůvodnila tím, že v době podání žádosti František Medek ještě nesplňoval podmínky pro přijetí do obce Dašice a také to, že domovské právo v Dašicích začne působit ode dne usnesení Obecního zastupitelstva, které bylo 7. června 1935. Do tohoto sporu se vložil Okresní úřad v Pardubicích a rozhodl dle §40 zákona ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z. , a § 2 a 3 zákona, ze dne 3. prosince 1896 č. 222 ř. z. o tom, že Karla Medková patřila do obce Dašice od 23. ledna 1935, což znamená, že i v době léčebného pobytu v Tábořské všeobecné veřejné nemocnici. Okresní úřad v Pardubicích to odůvodnil tímto - obec Myslkovice chtěla využít domovsko-právního nároku již od doby podání žádosti dne 23. ledna 1935. Doba desetiletého pobytu pana Františka Medka byla splněna, jelikož se do obce Dašice přestěhoval 6. ledna 1925 a díky splnění požadavku na obdržení domovského práva v Dašicích rozhodl Okresní úřad v Pardubicích o uznání již od 23. ledna 1935. Následným jednáním došlo ke změně usnesení, neboť vyšlo najevo, že desetiletá lhůta pro setrvání v obci nebyla splněna. Obec Myslkovice přiznala, že František Medek započal pobyt v obci Dašice až 2. února 1925.

4.4 Nabytí domovského práva nastoupením úřadu⁸²

Dalším možným způsobem, jak získat domovské právo, bylo nastoupení do některého z veřejných úřadů. I tento způsob nabytí domovského práva mohu ukázat na dvou dohledaných případech.

---

⁸² Tamtéž.

V prvním případě šlo o Františka Kňávu, narozeného roku 1881 a původně příslušejícího do dašické domovské obce. Panu Františkovi Kňávovi byla změněna domovská obec na znojenskou, a to na základě nástupu do celního úřadu ve Znojmě dne 7. ledna roku 1921. V příslušnosti do Znojma ho následovala jeho manželka Marie a syn Zdeněk František.

Ve druhém případě se jednalo o Josefa Fišera, narozeného roku 1908 v Dašicích. Získáním postu technického úředníka v Olomouci mu byla automaticky změněna domovská příslušnost z Dašic do Olomouce. V příslušnosti do Olomouce ho následovala jeho manželka Gabriela.

4.5 Domovské žádosti v rámci protokolů

Jak již bylo zmíněno, kromě rozsáhlejších protokolů, jsem našel i prosté formuláře řešící pouze přijetí či nepřijetí do domovských svazků včetně dodatku o členech rodiny, kteří následovali žadatele při přijetí do obecního svazku. Dochovalo se tedy 104 protokolů a žádostí o přijetí či nepřijetí do domovského svazku Dašic či jiných obcí. V jednom případě došlo k přijetí do Dašic nikoli po předchozí žádosti, nýbrž uzavřením sňatku s příslušníkem Dašic. Tento počet protokolů a žádostí ovšem nevypovídá o celkovém počtu přijatých či nepřijatých osob do Dašic či do jiné obce. Nelze zjistit, proč byl u některých osob protokol vystaven a u jiných ne. Je též možné, že došlo z nějakého důvodu ke ztrátě či skartaci archiválií. Úplný přehled o přijatých do Dašic či jiné obce lze dohledat v matrice.

V následující tabulce uvádím několik vybraných protokolů dokládajících přijetí do Dašic a jiných obcí. Tabulka obsahuje v prvním sloupci rok přijetí do domovské obce, druhý sloupec jméno přijaté osoby, třetí sloupec obsahuje rok narození přijaté osoby, dále domovská obec a bydliště přijaté osoby v této obci. Předposlední sloupec obsahuje údaje o rodinných příslušnících, kteří přijatou osobu do nové domovské obce následovali. Poslední sloupec zahrnuje základ, na kterém byla osoba do domovského svazku přijata.

Tabulka 1: Výběr z protokolů o přijetí do domovských obcí⁸³

Rok přijetí	Přijatá osoba	Rok narození	Nová domovská obec	Bydliště osoby v nové domovské obci	Současně přijaté osoby (rodinní příslušníci)	Důvod přijetí
1921	František Kňáva	1881	Znojmo	ul. Markomanů 18	manželka, 2 nezletilé děti	nastoupil do úřadu ⁸⁴
1922	Antonín Koubek	-	Dašice	-	manželka, 2 nezletilé děti	získání občanství ⁸⁵
1923	Anna Zámíšová	1863	Praha	č.p. 1003, Vinohrady	-	na žádost
1923	Robert Sládek	1883	Praha	č.p. 791, Smíchov	manželka, 2 nezletilé děti	na žádost
1924	Jan Pulpit	1876	Praha	č.p. 433, Praha VIII.	manželka, tři nezletilé děti	na žádost
1924	František Trpišovský	1887	Praha	č.p. 804, Praha VII.	manželka	na žádost
1927	František Klička	1884	Praha	č.p. 472, Praha XII.	manželka, 2 nezletilé děti	na žádost
1928	Anna Risnerová	1868	Praha	č.p. 182, Praha Košíře	-	na žádost
1930	Josef Němec	1890	Praha	č.p. 1093, Žižkov	manželka, 1 nezletilé dítě	na žádost
1930	Marta Jeřábková	1885	Praha	č.p. 1213, Smíchov	-	na žádost
1932	Josef Fišer	1908	Olomouc	-	manželka	nastoupil do úřadu
1938	Růžena Staňková	1899	Dašice	-	1 nezletilé dítě	sňatek

Z výše uvedené tabulky je jasné, co takový protokol o přijetí do domovské obce zpravidla obsahoval. V případě přijetí do jiné než pražské obce mnohdy chyběl údaj o bydlišti nově přijaté osoby do obce. Mohlo se také stát, že chyběl údaj o datu narození osoby. Protokol však vždy obsahoval informaci o rodinných příslušnících, kteří nově přijatou osobu následovali. Samozřejmě v případě existence takových členů rodiny. Tabulka dále ukazuje na fakt, byť jde jen o výčet některých protokolů, že si lidé z Dašic často žádali o přijetí do jiné domovské obce a odcházeli. Vidíme, že se často jednalo o přijetí do pražské domovské obce. I když nebyly takto zpracovány všechny osoby, které ve sledované době měnily domovskou obec, tak si troufám říci, že lidé spíše odcházeli z Dašic, nežli sem přicházeli. Lidé

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Státní občanství 1919 – 1941*. Inv. č. 1069, kart. 61.

se stěhovali do hlavního města Československa a dalších větších měst nejspíše za prací, popřípadě sem zamířily ženy, které se provdaly za příslušníka patřícího do obecního svazku této obce. Dalším důvodem mohla být vidina vyšší životní úrovně či lepšího kulturního a společenského vyžití. V neposlední řadě mohla být příčinou odchodu z Dašic hrozící nebo již probíhající hospodářská krize.

Rád bych poukázal na různá zaměstnání, která v menších obcích buď nebyla dostupná vůbec, nebo byla méně honorovaná než v těch větších. Následující tabulka obsahuje výčet těch nejzajímavějších povolání, za kterými lidé z Dašic odcházeli. V tabulce uvádím rok přijetí, jméno přijaté osoby a v posledním sloupci je zaznamenáno povolání.

Tabulka 2: Některé přijaté osoby do pražské a jiných obcí⁸⁶

Rok přijetí do obce pražské	Jméno a příjmení žadatele	Povolání
1923	Robert Sládek	Dámský krejčí
1924	Jan Pulpit	Kloboučník
1924	František Trpišovský	Hudební dirigent
1927	František Elička	Mistr holičský
1930	Josef Němec	Cukrář – laborant
1930	Marie Jeřábková	Vrchní oficiantka
1931	Otokar Velínský	Sochař
1932	Josef Mužik	Člen opery Národního divadla
1932	František Horák	Strojní zámečnick
1932	MUDr. Vilém Rámiš	Lékař
1933	Ing. Josef Blažek	Prokurista
1933	Antonín Novák	Majitel drogerie
1935	František Moravec	Železniční zřízenec
1935	Václav Beneš	Řidič elektrických drah
1936	Václav Kašpar	Inspektor státních drah
1938	Ladislav Veselý	Posluchač inženýrství

⁸⁶ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Domovské právo 1919 – 1945*. Inv. č. 1044, kart. 50.

Nejpozoruhodnějším povoláním z tohoto výčtu je bezesporu člen opery Národního divadla v případě Josefa Mužíka, jenž získal domovské právo v pražské obci v roce 1932. Zajímavými povoláními byly též hudební dirigent, sochař či posluchač inženýrství.⁸⁷

---

⁸⁷ Tamtéž.

5 Sociální záležitosti v obci

Sociální záležitosti se většinou týkaly lidí, kteří potřebovali zaopatřit z různých důvodů, ať se jednalo o chudinskou podporu, podporu v nezaměstnanosti či výměry starobních důchodů.

5.1 Chudinská podpora

Nejdůležitější součástí domovského práva byla chudinská podpora, která byla poskytována obcemi svým domovským příslušníkům. V případě kdy, byla obec v tíživé finanční situaci, mohl pomoci okres či stát. Chudinské zaopatření bylo poskytováno finančními či naturálními prostředky, nebo umístěním do chudinského ústavu. Zákonná podoba chudinské péče byla zakotvena v rámcovém zákonu z 5. března 1862 ř. z., dále v domovském zákonu z 3. prosince 1863 č. 105/1863 ř. z., na jehož základě byly vydány zemské zákony, které obsahovaly český chudinský zákon č 59/1868 čes. z. z. Tento zákon platil do roku 1954.⁸⁸

Chudinskou podporu žádala Marie Stibor z Dašic, městský úřad v Karlíně. Ve své žádosti uvedla, že 40 let mívala obchod se zeleninou na trhu právě v Karlíně a nyní, když již trh neprovozovala, potřebovala finančně zaopatřit. Dále uvedla, že již žádala o stálou měsíční podporu, načež jí byl zaslán obnos 15 korun za měsíc říjen a od té doby nic. Městský úřad žádost vyhodnotil kladně a podpora paní Stibor byla poslána za listopad a prosinec. Jestli byla podpora posílána i další měsíce, o tom zmínka v rozhodnutí není. Ve spisu je též zajímavé, jak uvádí paní Stibor, že žádá Karlín o chudinskou podporu, aby nemusela žádat Dašice.

Městskou radu v Dašicích prosila o chudinskou podporu též Terezie Vinařová, které bylo 73 let a jelikož byla těžce nemocná, nebyla tudíž žádné práce schopná. Po dobu 35 let, co bydlela v Dašicích, ničím městskou radu neobtěžovala a živila se poctivou prací, ze které šetřila peníze. To vše dělala proto, aby byla ve stáří finančně zaopatřena a nemusela nikoho žádat o pomoc. Myslela si, že našetřené peníze, které měla, jí budou stačit k zabezpečení ve stáří, a tudíž nikomu nebude připadat na obtíž. Ovšem díky velké drahotě a nemoci byla nucena veškeré finance vynaložit a tudíž jí nezbyly žádné prostředky pro další život. Zajímavé je, že žadatelka po dobu 35 let, co v Dašicích žila a měla na to nárok, nepožádala o domovské právo. Jak uvádí, nechtěla obtěžovat rodnou, ani novou obec. Tento příběh

---

⁸⁸ Tauchen, Jaromír. Právní úprava chudinství v Protektorátu Čechy a Morava. In HLAVÁČKA, Milan – CIBULKA, Pavel. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha, 2013, str. 561. ISBN 978-80-7286-2.

ukazuje skromnost jedné ženy, která nesmírnou šetrností, těžkou prací a životem plným odříkání nechtěla být nikomu na obtíž. O rozhodnutí v tomto případě se nedochoval žádný spis. Můžeme tedy jen doufat, že se paní Vinařové pomoci dostalo, jinak by to byl krutý konec.

Vdova Marie Václavíková se dostavila k obecnímu úřadu v Krásnici, kde si stěžovala, že jí nebyla poslána chudinská podpora po zesnulém manželovi Antonínu Václavíkovi, jenž příslušel do Dašic.⁸⁹

Zachovalo se pouze několik žádostí o chudinské podpory, některé byly nečitelné, tudíž jsem je zde neuvedl. Je možné, že v průběhu let došlo ke skartaci či ztrátě dalších případů.

5.2 Podpory v nezaměstnanosti

Důležité též bylo, aby byly zaopatřeny osoby popřípadě i jejich rodiny, které z různých důvodů přišly o své zaměstnání. Podpory v nezaměstnanosti upravoval zákon č. 322/1921sb. o podporách v nezaměstnanosti. Tento zákon hovoří o podmínkách, za kterých byla podpora vyplácena. Dle tohoto zákona, § 1 odst. 1, na ní měli v první řadě nárok „*Příslušníci Československé republiky, kteří podléhají povinnému nemocenskému pojištění.*“⁹⁰

Dle výše uvedeného zákona, § 10, bylo nutné, aby podporované osoby pravidelně hlásily příslušnému úřadu jakékoliv změny v rodinných, majetkových a výdělkových poměrech, které byly důležité pro ukončení vyplácení podpory. § 11 dále hovoří o povinnosti podporovaných osob hlásit se dvakrát týdně u okresní zprostředkovatelný práce.⁹¹

Zákon dále upřesňuje způsob výplaty podpory v nezaměstnanosti. § 8 říká, že „*podpora v nezaměstnanosti poukazuje se zásadně předem na jeden týden po uplynutí 7 dnů od uplatnění nároku na podporu v nezaměstnanosti u povolujícího úřadu (§ 7). Dodatečně se podpora nevyplácí. Za neděle a státní svátky podpora nepřísluší.*“⁹²

Dle § 9 je podpora vyplácena berním úřadem na základě rozhodnutí politického úřadu.

Výše podpory byla stanovena, dle § 4, na 8 Kč denně pro osoby v obcích či městech do 7000 obyvatel. Výše podpory se odvíjela také od dalších osob žijících s podporovaným

---

⁸⁹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Sociální péče všeobecně 1919 - 1945*. Inv. č. 1065, kart. 60.

⁹⁰ Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-asp?Id=2603&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

v domácnosti. V případě manželky nebo družky měl podporovaný nárok na další 2 Kč. V případě dětí, ať už vlastních či nevlastních do 14 let věku, mu náležela 1 Kč. Ovšem v obcích či městech nesměla celková podpora nezaměstnaného včetně příplatků za členy rodiny přesáhnout 16 Kč denně. Ministr sociální péče měl pravomoci snížit výše uvedené částky těm, kteří pracovali v zemědělství, lesnictví či domácnostech.⁹³

Zákon, § 12, přikazoval podporovaným osobám „přijmouti zaměstnání, zejména vykonávati práce jí politickým úřadem (administrativní vrchností). I. stolice ve veřejném zájmu přikázané, jako např. úpravu obecních cest, přechodů, vodotečí, práce zalesňovací, stavby obydlí, prováděných v režii obce nebo obecně prospěšného družstva, úpravy obecních pozemků, čištění ulic, veřejných budov, služby v obcích, zemských a státních úřadovnách a pod. Osoby státem podporované lze přikázati k provádění prací, které tělesným silám a duševním schopnostem těchto osob jsou přiměřeny, pokud neporušují jejich zvláštní odborné způsobilosti.“⁹⁴ Tento § se v odst. 2 zmiňuje o mimořádné podpoře od zaměstnavatele v případě, že podpora v nezaměstnanosti nedosahuje průměrné denní mzdy podporovaného. Tento mimořádný příplatek byl stanoven ve výši 1 Kč za každou odpracovanou hodinu a nebyl započítáván do celkové výše podpory.⁹⁵

Následující tabulka ukazuje úspěšné žadatele o podporu v nezaměstnanosti a její výši. V prvním sloupci je zaznamenáno jméno a příjmení nezaměstnaného, ve druhém částka, jež mu byla přidělena, ve třetím počet odpracovaných dnů v týdnu, ve čtvrtém datum počátku poskytování podpory a v pátém sloupci datum konce poskytování podpory.

---

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

Tabulka 3: Podpora v nezaměstnanosti⁹⁶

Jméno nezaměstnaného	Finanční podpora v korunách	Počet odpracovaných dnů v týdnu	Doba od začátku pobírání podpory	Doba konce pobírání podpory
Navrátil František	72	3	4. 3. 1922	31. 3. 1922
Veselý Josef	84	3 a půl	20. 12. 1921	16. 3. 1922
Kašpar František	částka neuveдена	3	16. 12. 1921	11. 3. 1922
Šťastný Josef	66	2 a půl	16. 12. 1921	4. 3. 1922
Holický Václav	66	2 a půl	29. 12. 1921	4. 3. 1922
Riesner Antonín	42	1 a půl	17. 1. 1922	4. 3. 1922
Svoboda Antonín	42	1 a půl	17. 1. 1922	4. 3. 1922
Koníř Vojtěch	42	1 a půl	17. 1. 1922	4. 3. 1922
Dulíček Josef	30	1	18. 1. 1922	4. 3. 1922
Hájek Čeněk	60	2 a půl	1. 2. 1922	4. 3. 1922
Machač František	30	1	21. 1. 1922	4. 3. 1922
Krátký Josef	18	1	17. 1. 1922	4. 3. 1922
Lohnický Josef	54	2	17. 1. 1922	4. 3. 1922
Polák Josef	60	2 a půl	2. 1. 1922	4. 3. 1922
Faltys Václav	60	3	1. 2. 1923	5. 3. 1923

Vidíme, že minimální počet odpracovaných dnů v týdnu byl v případě Dašic jeden den a maximální tři a půl dne, přičemž byl každému zvlášť přesně stanovený neměnný počet pracovních dnů v týdnu. Podpora byla vyplácena za týden práce a pohybovala se od 18 do 84 korun. Podle výše podpor uváděných v tabulce je zřejmé, že byla vyplácena šest dnů v týdnu, tedy i v sobotu. Někdo z těchto podporovaných osob dosáhl také na některý z mimořádných příspěvků, avšak není jasné, zda se u konkrétní osoby jednalo o tzv. rodinný příspěvek, který zohledňoval rodinné poměry podporovaného (další osoby žijící

⁹⁶ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Podpory v nezaměstnanosti 1921 – 1945*. Inv. č. 1065, kart. 60.

s podporovaným ve společné domácnosti), nebo o příspěvek od zaměstnavatele náležící podporované osobě tehdy, pokud výše podpory nedosahovala průměrné denní mzdy podporovaného. Vyskytují se zde také osoby, které nedosáhly ani na zákonem danou minimální výši podpory. Pravděpodobně to bylo zapříčiněno rozhodnutím ministra sociálních věcí, který měl pravomoc podporu snížit.

Zajímavé je v písemnostech to, že v několika případech je stanovena doba podpory. Například v prvním případě byla přiznána podpora od 4. března, nejdéle však do 31. března téhož roku. U jiných je v usnesení psáno od počátečního dne podpory, nejdéle však do konce února a na dodatečném listu jim je oznámen konec podpory, a v posledním případě je v usnesení pouze počáteční den podpory a konec je oznámen samostatným dodatečným usnesením. V tabulce dále vidíme, že většina podpory, ať počala jakýmkoliv dnem a měsícem, končila 4. března 1922. Je tedy možné, že to byl nejzazší termín pro nalezení nového zaměstnání, ale potom vyvstává otázka, proč dalším třem osobám končila podpora až 11., 16. či dokonce 31. března. Není tedy zřejmé, proč byl tento časový úsek stanoven, když nemohlo být předem jasné, že si žadatel do doby konce poskytování podpory najde práci. Je také možné, že po skončení tohoto období musel žadatel znovu žádat o povolení podpory nebo též mohlo dojít k porušení vymezených podmínek. Jsou to pouze mé domněnky, jelikož ze spisů nelze zjistit, jak to ve skutečnosti bylo.

V případě pana Václava Faltyse byl ve spisu zaznamenán počáteční den podpory 1. února 1923 až „do odvolání“. Konec poskytování podpory byl uveden dodatečným usnesením a připadl opět jako v předchozích případech na březen, tentokrát 5. března roku 1923.

Ve spisech je zaznamenáno pouze 15 vyřízených žádostí, je tedy možné, že se více protokolů nezachovalo buď kvůli ztrátě, či skartaci.

Kromě peněžité podpory v nezaměstnanosti byly poskytovány podpory také formou stravovacích poukázek. Šlo o pomoc během velké hospodářské krize, která vypukla po propadu akcí na americké burze v roce 1929. Patrně následkem této krize vznikla státní stravovací akce pro osoby nezaměstnané a omezeně pracující, kdy byl přidělen ministerstvem sociálních věcí finanční obnos v podobě stravovacích poukázek pardubickému politickému okresu, který následně rozdělil příspěvek mezi obce. Stravovací poukázky sloužily k odběru potravin a měly hodnotu deseti korun, v některých případech se objevily poukázky v hodnotě dvaceti a třiceti korun. Platnost těchto poukázek byla pouhých 14 dnů a mohly se uplatnit

pouze na potraviny typu mouka, chléb, tuky, brambory, cukr či mléko. Státní stravovací akce byla určena pro osoby delší dobu nezaměstnané nebo delší dobu omezeně pracující. Ovšem jednalo se pouze o osoby, které byly při omezené pracovní činnosti nebo před nezaměstnaností v námezdním pracovním poměru. Osoby, kterých se tato akce netýkala, byly ty, které současně pobíraly podporu v nezaměstnanosti se státním příspěvkem, dále osoby, které pobíraly jiné podpory z veřejných prostředků v takové výši, že jsou schopni zaopatřit svoji rodinu. Dále měla být při stravovací akci dáována přednost nezaměstnaným, kteří měli rodinu. Dále měli být zabezpečeni svobodní nezaměstnaní, a to především v odvětví textilním, sklářském či hornickém, kteří byli dlouhodobě postiženi nezaměstnaností. V dochovaných spisech od roku 1932 do roku 1935 zasílalo ministerstvo sociálních věcí vedle příspěvků na stravovací akci též příspěvky na mléčnou akci. Příspěvky byly poskytovány každý měsíc. V zimních měsících byly pořádány akce pro vyšší příděl brambor.⁹⁷

5.3 Starobní výměry

Podpora ve stáří byla nedílnou součástí sociálního zabezpečení občanů. Složka se starobními výměry je dochovaná z období mezi lety 1929 – 1945, kdy jsem potřebný materiál využil pouze do konce zkoumaného období, tedy do roku 1938. Ve zkoumaném období byl vydán zákon 43/1929 Sb., o státních starobních podporách, platný od 1. 1. 1929 do 30. 6. 1948, který byl směrodatný při posuzování udělení této podpory. Podle tohoto zákona hrála domovská obec při udělování státní podpory pravděpodobně jakéhosi zprostředkovatele informací o osobě, která bydlela v jiné obci a tato obec či příslušný okresní úřad tyto informace žádaly.

Je také důležité rozlišovat mezi státní starobní podporou a příplatkem, který byl povinný pro obec bydliště i pro domovskou obec, když měl podporovaný bydliště v domovské obci. Kdežto státní starobní podpora byla poskytována státem.

Dle tohoto zákona, § 1: *„Československým státním příslušníkům, kteří dne 1. července 1926 dosáhli nebo překročili 60. rok svého věku a kteří by povahou svého životního povolání byli účastni pojištění pro případ invalidity a stáří podle zákona ze dne 9. října 1924, č. 221 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, nebo pojištění podle zákona ze dne 10. června 1925, č. 148/1925*

---

⁹⁷ Tamtéž.

*Sb. z. a n., o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří, mohou být poskytovány podle dalších ustanovení tohoto zákona ze státních prostředků starobní podpory, jakmile osoby ty dovrší 65. rok věku a jsou nemajetné a výdělku neschopné. Na tyto podpory není právního nároku.*⁹⁸

Dále dle zákona, § 2, nemohla být podpora přiznána tomu, kdo byl odsouzen pro trestný čin, který byl spojený se ztrátou volebního práva do obcí, nebo tomu, kdo byl zbaven čestných občanských práv. Dále také osobám, které byli považováni za opilce, a tulákům.

Dále dle § 3, Podpora činila 500 korun pro jednu osobu ročně. Ovšem byla-li podpora poskytována dvěma osobám, které pobývaly v jedné domácnosti, obdržel každý z nich 300 korun ročně. Výjimka byla povolena v případě, kdy osoby potřebovaly stálou pomoc, ošetření a pomoc jiné osoby. V tomto případě bylo v jedné domácnosti poskytnuto každému žadateli 500 korun. V případě, že byl žadatel zaopatřován finančními či naturálními dávkami, jsou započítávány do státní starobní podpory.

Dle § 4, vedle státní starobní podpory měla obec, ve které podporovaný bydlel, za povinnost poskytovat mu příplatek vyměřený z částky 500 či 300 korun. Příplatek byl vyměřen podle počtu obyvatel žijících v obci. Obec, která čítala více než 50 000 obyvatel, odvedla 20 %, obec od 2 000 do 50 000 obyvatel pak 15 % a obec do 2 000 obyvatel jen 10 %.

Dle § 8, v případě, že osoba pobírající státní starobní příspěvek měla nebo později získala nějaké jmění, měla obec právo od ní žádat náhradu za starobní podporu. Stejným postupem musel stát požadovat vrácení příplatku.⁹⁹

V praxi se o starobní výměr žádalo následujícím způsobem. Osoba, která žádala o státní starobní výměr, musela podat žádost buď písemně, nebo ústně v obci bydliště a směřovat ji k okresnímu úřadu s veškerými potřebnými doklady. Obec bydliště byla dále pověřena získáním vyjádření domovské obce, zdali osoba neporušuje některý z bodů zákona. Jak obec bydliště, tak domovská obec, byla povinna ohlásit příslušnému okresnímu úřadu jakoukoliv změnu osobních a hospodářských poměrů podporovaného, které by dle zákona měly na státní

---

⁹⁸ Beck-online. *Beck-online START* [online]. 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4v6nbtufuya>

⁹⁹ Tamtéž.

podporu vliv.¹⁰⁰ Okresní úřad měl za úkol zaslat oznámení domovské obci o výši podpory včetně příplatku pomocí protokolárního výměru. Protokoly byly uspořádány následovně. V hlavičce protokolu byl vždy příslušný okresní úřad, do kterého bydliště podporovaného spadalo. Dále byla udávána věc, pro kterou je protokol určen, tedy státní starobní podpora. Dále bylo uvedeno jméno podporovaného, bydliště, domovská obec, příslušná pošta bydliště, okres bydliště, vyměřená částka státní starobní podpory a v některých případech důvody pro určení výše podpory. V následné části protokolu je uveden výměr příplatku pro obec bydliště získaného procentuálním odstupňováním dle počtu obyvatel v obci. V další části je uvedeno, že státní starobní podpora a příplatek budou vypláceny poštovním úřadem. Stát tedy obci bydliště podporovaného zaslal státní starobní podporu včetně vyměřeného příplatku, který ovšem musel být státu uhrazen, podpora nikoliv. Takhle tomu bylo ve většině případů, někde se objevily méně obsáhlé formuláře.

Vedle těchto protokolů existovaly protokoly o změně bydliště, ve kterých byla zapsána změna bydliště a vyměření částky příspěvku pro obec nového bydliště, a také protokoly o zamítnutí žádosti v případě státní starobní podpory.

V následující tabulce je vidět počet vydaných protokolů státní starobní podpory, jež jsou zapisovány do pěti kolonek jim příslušných.

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

Tabulka 4: Starobní podpora¹⁰¹

Rok	Počet přiznaných podpor do obce Dašice	Počet nepřiznaných podpor do obce Dašice	Počet přiznaných podpor do jiné obce	Počet nepřiznaných podpor do jiné obce	Počet změn bydlišť podporovaných	Celkem protokolů
1929	3	7	8	-	1	19
1930	3	-	7	-	3	13
1931	7	1	1	-	3	12
1932	2	-	-	-	1	3
1933	3	1	-	-	1	5
1934	4	-	-	-	5	9
1935	6	-	-	-	-	6
Celkem	28	9	16	0	14	67

Mezi lety 1929 až 1935 bylo dochováno 44 přiznaných státních starobních, devět nepřiznaných a 14 změn bydliště. Z toho bylo 16 přiznaných podpor mimo obec Dašice, a to u osob, které měly v Dašicích domovskou příslušnost a 24 podpor přiznaných osobám, které v Dašicích bydlely a měly zde i domovskou příslušnost. Ve čtyřech případech osoby v Dašicích sice bydlely, ale měly domovskou obec jinde. Změna bydliště se týkala deseti osob, z nich tři osoby měnily bydliště vícekrát, proto je tedy u změn bydliště číslo 14. Z těchto osob mělo osm podporovaných domovskou obec v Dašicích a dvě v jiné obci. Celkem tedy proběhlo 14 změn bydliště a z toho pět bylo do Dašic a devět do jiných obcí.

Jako například bývalý krejčí, pan František Fuksa, jenž měl domovskou příslušnost v Dašicích, ve kterých též bydlel. Dne 1. prosince roku 1931 mu byla vyměřena státní starobní podpora 500 korun plus příplatek 75 korun od obce Dašice. V roce 1932 se pan Fuksa přestěhoval do obce Otěšice a tím pádem přešla platba příplatku na tuto obec. Příplatek činil 50 korun, jelikož obec měla méně než 2 000 obyvatel, tudíž 10% ze státní starobní podpory. V následujícím roce se přestěhoval zpět do Dašic, kde mu bylo opět vyměřeno 75 korun a rok na to se opět stěhoval do obce Letiny, kde mu byl vyměřen příplatek 50 korun.

¹⁰¹ Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Starobní výměry 1929 – 1945*. Inv. č. 1065, kart. 60.

V případě zamítnutí státní starobní podpory byl v protokolu zaznamenán důvod neudělení výměru. V roce 1930 byla pan Františku Jiroutovi zamítnuta podpora s odůvodněním, že byl stále výdělečně činný a navíc jeho děti byly s to ho finančně zaopatřit.

Mezi udělenými podporami, kde byly udělovány částky 500 a 300 korun, mohlo též dojít k jinému výměru. Jako například u pana Matěje Pištory příslušného do Dašic, bydlištěm v Borohrádku, činil výměr 250 korun s odůvodněním, že dotyčný požívá 250 korun výživného od svých dětí. Nebo Anastázii Horčíčkové, příslušností do Dašic, bydlištěm v Pardubicích, bylo vyměřeno 140 korun, protože pobírá 360 korun chudinské podpory.¹⁰²

---

¹⁰² Tamtéž.

Závěr

Svým výzkumným šetřením jsem zjistil, že okresní archiv v Pardubicích obsahuje několik dochovaných protokolů a jiných žádostí občanů, kteří ve sledované době žádali o udělení domovského práva. K mému překvapení, ani jeden z rozsáhlejších případů neskončil kladným vyřízením, byť v některých případech se zdálo, že by tomu tak mohlo být, ovšem po následných stížnostech či jiných nesrovnalostech došlo k zamítnutí. Každý z nich žádal z odlišného důvodu a za nejrůznějších okolností. Ať už se jednalo o žádost na základě uděleného příslibu domovského práva, nebo o žádost o udělení domovského práva prostřednictvím vydržení, tedy splněním desetiletého nepřerušného pobytu v obci. U jednoho z příkladů mne zaujal fakt, že dotyčnému nejprve bylo uděleno domovské právo obce Dašice, nicméně obecní zastupitelstvo toto rozhodnutí vydalo až po šestiměsíční lhůtě po podání žádosti, čímž porušilo zákon. Proto bylo jeho rozhodnutí o udělení domovského práva okresním úřadem v Pardubicích zrušeno. Dnes už si můžeme jen domýšlet, zda žadatel neobdržel domovské právo jen díky pouhému nedorozumění a omylu, kterého se dopustilo obecní zastupitelstvo, nebo zda se jednalo o skrytý účel.

Dalším případem, který mne zaujal, byl příslib domovského práva žadatelky, která sice v Dašicích bydlela, ale měla domovskou příslušnost Vídně. Domovskou příslušnost Dašic potřebovala pro zhodnocení válečných půjček. Pokud by do určitého data dašické domovské právo neobdržela, nezískala by ani cenné papíry. Bohužel upřímnost žadatelky nenesla kýžené ovoce a vlivem její nemajetnosti a pokročilého věku, domovské právo obce Dašice nezískala a nepomohl jí ani pobyt v obci po dobu 17 let. Nabízí se domněnka, že kdyby žadatelka uvedla jiný důvod, nebo by alespoň zažádala dříve, dašické domovské právo by bývala získala.

Jedním ze základních principů domovského práva je jeho získání tzv. vydržením. Další příklad však vypovídá o tom, že ani splnění této podmínky nebylo žádnou zárukou. Žadatel žádal o změnu domovské příslušnosti z Dašic do Plátenic, kde pobýval ve dvou obdobích. Jedno desetileté období skončilo vyhoštěním žadatele z Plátenic do Dašic, avšak neexistují důkazy o tom, zda se něčím vůči obci provinil, nebo zda to bylo z vlastní vůle žadatele. Nicméně žádost o změnu domovského práva bylo obcí Plátenice zamítnuto, aniž by se sám žadatel či obec Dašice odvolali. Později se žadatel do Plátenic opět přistěhoval, ale bohužel si o změnu domovského práva zažádal předčasně - jen pár dní před splněním desetileté doby pobytu. Žadatel neuspěl podruhé.

Obvyklým jevem byla také migrace obyvatel, kdy si lidé žádali o přijetí do domovského svazku jiné, zpravidla větší obce. Většinou se jednalo o Prahu. Zjistil jsem, že jednou z hlavních rolí při žádosti do pražské či jiné větší domovské obce bylo povolání a finanční ohodnocení. V Praze si totiž za stejné povolání člověk vydělal více peněz než v menší obci. Ostatně to platí dodnes.

Dále jsem se věnoval sociálním záležitostem v obci, do kterých spadaly chudinské podpory, podpory v nezaměstnanosti a státní starobní podpory. Jelikož se dochovala pouze hrstka archiválií ohledně chudinských podpor, tak nebylo možné vytvořit nějaký větší souhrn těchto žádostí, a proto jsem pro ukázkou uvedl některé případy. V následném pojednání o podporách v nezaměstnanosti, byť se již nejednalo o finanční pomoc domovské obce, jako v případě chudinské podpory, nýbrž státem poskytované podpory, jsem nastínil, za jakých okolností a kolik peněz bylo přidělováno nezaměstnaným v Dašicích. Došel jsem k závěru, že finanční částky u některých žadatelů byly podstatně rozdílné. Například rozdíl v podpoře ve výši 18 korun, nebo 84 korun, je i na tehdejší poměry propastný.

Státní starobní podpory, stejně jako podpory v nezaměstnanosti, byly poskytovány státem, nikoliv obcí. Pouze v případě příplatku se nejednalo o státní finance, ale o částku vyměřenou ze starobní podpory poskytovanou obcí bydliště. Za předpokladu, že bylo bydliště zároveň domovskou obcí, byl příplatek vyplácen touto domovskou obcí. V mém bádání jsem došel k závěru, že v 26 případech byla starobní podpora příslušníkům Dašic vyplacena, v devíti případech však k vyplacení nakonec nedošlo. A to kvůli samostatné výdělečnosti žadatele, či jeho zaopatřenosti díky jiné osobě. Když tedy někdo pobíral nějaký druh zaopatřovacích dávek, jak finančních, tak naturálních, či byl zaopatřen například rodinnými příslušníky, byla tato částka počítána do starobní podpory.

Na závěr bych chtěl podotknout, že podpory v nezaměstnanosti a státní starobní podpory spojovaly s domovským právem minimálně jeden společný ukazatel. Žadatelé vždy museli být československými státními občany. V případě neexistence těchto podpor ze strany státu by žadatelé připadli k chudinskému zaopatření obci.

Myslím si, že na základě této práce lze stavět pro budoucí výzkum jak z hlediska získávání domovského práva, tak z hlediska finančních podpor. Ať už podpor ze strany státu, nebo obce. To vše proto, že nejdůležitější je vždy sociální zaopatření občana.

Seznam použitých zkratek

- č. – číslo
- inv.č. – inventární číslo
- kart. – karton
- Kč – koruna československá
- ř. z. – říšský zákon
- z. – zákon
- zl. – zlatý

Použitá literatura a prameny

- FASORA, Lukáš – KLADIWA, Pavel. Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 11 - 40. ISBN 80-7325-091-8.
- HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913*. Praha, 2006. ISBN-807277-297-X.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989. ISBN 80-04-21189-5.
- KLADIWA, Pavel. Velkopodnikatelstvo a obecní samospráva v průmyslových městech. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 233 - 248. ISBN 80-7325-091-8.
- PODDANÁ, Jana. Dějiny obce od poloviny 19. do počátku 20. století. In VOKOLEK, Vít – ŠVECOVÁ, Ivana – PODDANÁ, Jana. *Dašice: Historie města I*. Dašice, 2001, s. 60 – 67. (poslední stranku pokoumat v archivu).
- ROSŮLEK, K., František. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III*. Pardubice.
- ROSŮLEK, K., František. Holicko. In ADÁMEK, K., V. - HANUŠ, Josef - LAŠEK, G., J. – NEŠPOR, Jan – PÁTA, František – ROSŮLEK, František, K. – SVOBODA, Antonín – ŠÍMA, V., M. – VANČURA, Bohdan. *Království české VI.: Východní Čechy, část druhá*. Praha, 1914, s. 487 - 507.
- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. Inventář, E. Žandová, Pardubice, 1972.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. ISBN 978-86488-45-5.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš. – HANUŠ, Jiří. – MALÍŘ, Jiří. (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno, 2006, s. 138 - 145. ISBN 80-7325-091-8.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Postrk jako nástroj chudinské péče. In HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén*:

Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení. Praha, 2013, str. 293 - 318. ISBN 978-80-7286-2.

- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“, Vývoj domovského práva v Rakousku 1750 - 1863. In: *Český časopis historický*. 102, 2004, č. 2, s. 297 - 341. ISSN 0862 – 6111.
- TAUCHEN, Jaromír. Právní úprava chudinství v Protektorátu Čechy a Morava. In HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení.* Praha, 2013, str. 561 - 578. ISBN 978-80-7286-2.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863, ř. z. č. 105, a zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222. Praha, 1901.

Archivní prameny

- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Domovské právo 1919 – 1945.* Inv. č. 1044, kart. 50.
- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Sociální péče všeobecně 1919 - 1945.* Inv. č. 1065, kart. 60.
- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Podpory v nezaměstnanosti 1921 – 1945.* Inv. č. 1065, kart. 60.
- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Starobní výměry 1929 – 1945.* Inv. č. 1065, kart. 60.
- Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Dašice. *Státní občanství 1919 – 1941.* Inv. č. 1069, kart. 61.

Online zdroje

- Beck-online. *Beck-online START* [online]. 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z:<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4v6nbtufuya>
- Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=797&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

- Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1817&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>
- Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17551&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>
- Epravo. *Epravo* [online]. 2016 [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=2603&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Užité zákony

- Zákon č. 170/1849 prozatímní obecní zákon
- Zákon č. 105/1863 o právu domovském
- Zákon č. 222/1896 novelizace zákona o domovském právu
- Zákon č. 236/1920 sb. ústavní zákon
- Zákon č. 322/1921 sb. o podporách v nezaměstnanosti
- Zákon č. 43/1929 sb. o státních starobních podporách
- Zákon č. 174/1948 Sb. o zrušení domovského práva

Seznam příloh

Příloha č. 1 – domovský list příslušníka Dašic¹⁰³

---

¹⁰³ Domovský list ze soukromé sbírky pana Vladimíra Stibora z Dašic

Resume

In this bachelor thesis entitled the right of domicile and its manifestations in the years 1918 to 1938, I briefly described the history of the city Dašice since the mid-19th century. Within the historical description of Dašice, I focused on the development of geographic, industrial, cultural, religious, and above all political. In my thesis, I also dealt with the general concept of self-government, its development and then the legal form of access to the autonomous activities of the municipality Dašice.

The pivotal chapter of my thesis is dedicated to the right of domicile in general, since its inception in the mid-19th century. Then there was a provision of municipal law, which first used the term right of domicile. However, some efforts to register of citizens belonging to a particular community can be traced back in a century earlier. In this chapter, I further explained the technical terms attaching to the right of domicile, I focused on the important speeches and ways of obtaining the home jurisdiction of the municipality, including legal form.

In the history of the right of domicile, I got to the second half of the 20th century, when came into force a law on the abolition of right of domicile. This Act ends centennial era of the Institute, whose renewal is currently the subject of political debate. The End of right of domicile closes the theoretical part of my job.

In the practical part of the thesis, I searched for in Archive in Pardubice archival and preserved protocol of resolutions on acceptance or rejection to the communities in order to describing and commenting. I described in detail six specific cases, but in the course of this part of thesis I also mentioned by others, that further illustrate the issues discussed throughout. Marginally I also raised the issue of migration of population from Dašic, whose reasons I found it interesting. Also, I turned my attention to the practical conception of social issues in the community, especially to poor provision, support in unemployment and retirement support.

The results of my thesis cannot completely generalize, but I believe it can serve as a basis for scientific thesis in the field of right of domicile.

Země Čechy Císlo 276/31
Politický okres Čáslav

CESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA
**LIST
DOMOVSKÝ**

jméno obec Čáslav
potvrzuje, že

Uhl. Ladislav
charakter nebo z městními selnick
věk 1909 26/3 konsumním nar.
SPR. svobodně neř. země, zemědělská - st. věk svobodně
má v této obci pivo domovské.

Právní dne 6. červ. 1931 19
Podpis vlastník má y toho, že list domovský svědčí:
Ladislav Uhl.
JMÉNO OBCE
Jan Týp Právník